

18.1.2023

Sirkka Sivula, esittelijä, lakimies  
Ida Hakanen, lakimies  
Jaana Huhta, hallitusneuvos  
Kaarina Tuokko, erityisasiantuntija

**Viite** Hallituksen esitys eduskunnalle vammaispalvelulaiksi ja siihen liittyviksi laeiksi (HE 191/2022)

## Vastine sosiaali- ja terveysvaliokunnalle

Sosiaali- ja terveysministeriö arvioi tässä vastineessa vammaispalvelulaista ja siihen liittyvistä laeista annetun hallituksen esityksen (HE 191/ 2022 vp) muutostarpeita perustuslakivaliokunnan lausunnon (PeVL 79 /2022 vp) sekä sosiaali ja terveysvaliokunnassa kuultujen tahojen antamien lausuntojen perusteella.

## Perustuslakivaliokunnan lausunto

Perustuslakivaliokunta tuo lausunnossaan esiin, että ehdotettu sääntely on erityisen perusoikeus- ja ihmisoikeusherkkää. Sääntely on merkityksellistä useiden lausunnossa viitattujen perusoikeuksien kannalta. Sääntelyn valtiosääntöisen arvioinnin kannalta merkityksellistä on myös, että YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista (jäljempänä myös vammaissopimus) on tullut valtionsisäisesti voimaan Suomessa kesäkuussa 2016. Tästä seuraa perustuslakivaliokunnan käsityksen mukaan, ettei nyt ehdotettavaa sääntelyä voida kaikilta osin arvioida samoista lähtökohdista kuin esityksessä muutettavaksi ehdotettavaa sääntelyä, joka on osaksi säädetty perustuslakivaliokunnan myötävaikutuksella. Nyt ehdotetun sääntelyn valtiosääntöoikeudellinen arviointitilanne on osin uusi vammaisyleissopimuksen voimaantulon takia.

## 1. lakiehdotus: Vammaispalvelulaki

**Perustuslakivaliokunnan** lausunnosta ilmenee, että valiokunta pitää sääntelyn perusratkaisuja ehdotetun lain perusteella pääosin subjektiivisina oikeuksina myönnettävistä palveluista sekä eräiden nykyisin asetuksessa olevien palvelun sisältöä ja myöntämisedellytyksiä koskevien säännösten ottamista lakiin perusteluina sääntelyn perusratkaisuina perustuslain näkökulmasta.

**Perustuslakivaliokunnan** palveluja koskevien säännösten kirjoitustavasta tekemä valtiosääntöoikeudellinen huomautus

**Perustuslakivaliokunta** kiinnittää kuitenkin huomiota siihen, että sääntely on siinä määrin epä-määräistä, etteivät palvelujen sisältö, niiden saamisedellytykset ja palveluihin oikeutettujen piiri käy yksiselitteisesti ilmi laista. Lakiehdotuksessa käytetty käsitteistö on lisäksi osin vaikeaselkoista ja täsmentymätöntä (8). Hallituksen esityksessä (s. 255) valittua sääntelytapaa perustellaan muun muassa sillä, että palveluilla on voitava vastata yhdenvertaisesti eri tavoin ja erilaisissa elämäntilanteissa elävien vammaisten ihmisten tarpeisiin, minkä vuoksi palveluiden sisältöä ei voida kuvata hyvin tarkkarajaisesti.

**Perustuslakivaliokunnan** mielestä sääntelytavalle esitetyt perustelut ovat sinänsä ymmärrettäviä ja osin myös hyväksyttäviä. Sääntely 6 §:n 1 momentissa tarkoitetuista palveluista ei kuitenkaan

täytä lailla säätämisen vaatimukseen sisältyviä vaatimuksia sääntelyn täsmällisyydestä ja tarkkarajaisuudesta sekä selkeydestä ja ymmärrettävyydestä. Valiokunta korostaa myös, että sääntelyn selkeyteen on syytä kiinnittää huomiota ehdotetun kaltaisessa perusoikeuskytkentäisessä sääntelyssä, joka koskee luonnollisia henkilöitä heidän tavanomaiseen elämäänsä kuuluvissa toiminnoissa. Vaikeaselkoisuudella voi nyt käsillä olevassa sääntely-yhteydessä olla myös hyvinvointialueen viranhaltijoiden oikeusturvaa heikentävää merkitystä. (09)

**Perustuslakivaliokunta toteaa**, että vammaispalvelulakiehdotuksen subjektiivisia oikeuksia koskevien säännösten kirjoitustapaa on siten perustuslain 19 ja 80 §:stä johtuvista syistä välttämättömästi täsmentää ja selkeyttää. Tällainen muutos on edellytyksenä 1. lakiehdotuksen käsittelemiselle tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä. (10)

**Sosiaali- ja terveysministeriö** esittää perustuslakivaliokunnan lausunnon perusteella täydennettäväksi ja täsmennettäväksi lähes kaikkia esityksen subjektiivisia oikeuksia koskevia pykäläitä. Ministeriö pitää valiokunnan lailla tärkeänä, että ehdotetun lain pykälät täyttävät vaatimuksen lain täsmällisyydestä, tarkkarajaisuudesta sekä selkeydestä ja ymmärrettävyydestä. **Sosiaali- ja terveysministeriö esittää erityisesti muutoksia palveluiden sisältöä ja saamisedellytyksiä koskeviin säännöksiin.** Näillä muutosesityksillä on tarkoitus selkeyttää myös palveluihin oikeutettujen piiriä.

Pääosa tarkennuksista koskisi lakiin ehdotettuja uusia palveluita (mm. erityinen osallisuuden tuki ja tuettu päätöksenteko) sekä sellaisia palveluita koskevia pykäläehdotuksia, joita on aiemmin myönnetty joko kehitysvammalain tain vammaispalvelulain perusteella eri nimisinä ja osin eri sisältöisinä palveluina (mm. valmennus ja vaativa moniammatillinen tuki). Näiden pykälien täsmällisyyteen, selkeyteen ja ymmärrettävyyteen on jatkovalmistelussa kiinnitetty erityistä huomiota.

Sosiaali- ja terveysministeriö pitää tärkeänä sitä, että lain soveltamisessa olisi mahdollista ottaa huomioon lain piiriin lakiehdotuksen mukaan tulevien vammaisten henkilöiden vaihtelevat avun ja tuen sekä huolenpidon tarpeet. Tämä esityksen tavoitteita tukeva lähtökohta on näin ollen perustuslakivaliokunnan esiin nostamien seikkojen rinnalla pyritty säilyttämään pykäläitä valiokunnan lausunnon perusteella tarkennettaessa. Ministeriö toteaa, että myös perustuslakivaliokunta on kuitenkin katsonut mainitulle sääntelytavalle esitetyt perustelut sinänsä ymmärrettäviksi ja osin myös hyväksyttäviksi.

**Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa, että vammaispalveluiden luonne eroaa esimerkiksi toimeentuloa turvaavista etuuksista, joiden tarve on mahdollista määritellä tietyille kohderyhmälle myönnettävinä tarkkarajaisena määränä.** Sama koskee tietyille kokonaisuudelle ikäryhmälle samanlaiseen tarpeeseen suunnattua palvelua, kuten varhaiskasvatusta. Näihin subjektiivisiin oikeuksiin liittyy aina oikeus saada palvelua ilman erityisiä myöntämiskriteereitä. **Vammaispalveluissa, vaikkakin ne ovat asiakkaalle vahvoja subjektiivisia oikeuksia, oikeus palveluun muodostuu aina yksilöllisen tarpeen perusteella silloin, kun henkilö muutoin täyttää laissa palvelun saamiselle asetetut kriteerit.**

Perustuslain 6 §:n edellyttämää yhdenvertaisuutta tai vammaisen henkilön tosiasiallista mahdollisuutta päästä oikeuksiinsa ei ministeriön käsityksen mukaan ainakaan kaikissa tilanteissa ole mahdollista turvata liian tiukasti rajatuilla säännöksillä. Esitystä valmisteltaessa on saadun lausuntopalautteenkin pohjalta pidetty tärkeänä sitä, että palveluilla on voitava vastata yhdenvertaisesti eri tavoin ja erilaisissa elämäntilanteissa ja –vaiheissa elävien vammaisten henkilöiden yksilöllisiin tarpeisiin.

Lakiehdotuksella on tarkoitus parantaa niiden vammaisten henkilöiden, esimerkiksi neurokirjon henkilöiden, asemaa, joilla on nykyisin suurin riski jäädä ilman tarvitsemiaan vammaispalveluita. **Palveluiden liian tiukasti rajatut myöntämisedellytykset voisivat lisätä välinputoamisen riskiä ja vähentää yksilöllisen palvelutarpeen arvioinnin ja palvelusuunnittelun merkitystä.** Pykälän muotoilussa on erityisesti otettu huomioon myös se, että kehitysvammaisten henkilöiden on yhdenvertaisesti muiden vammaisten henkilöiden kanssa päästävä uuden lain palveluiden piiriin. Kehitysvammaisten ja autistien kirjon henkilöiden tarpeet ovat osin erilaisia kuin perinteisesti nykyisen vammaispalvelulain piiriin kuuluviksi luokiteltujen vaikeavammaisten henkilöiden. Esimerkiksi lievä kehitysvamma tarkoittaa usein vaikeaa toimintarajoitetta, mitä nykyinen vammaispalvelulaki ei ota riittävästi huomioon edellyttäessään vaikeavammaisuutta henkilöiltä, joilla on subjektiivinen oikeus vammaispalveluihin.

Lakiehdotuksessa sääntelyn täsmällisyyttä ja tarkkarajaisuutta on punnittu suhteessa kunkin palvelun luonteeseen ja merkitykseen lain 1 §:n mukaisen tarkoituksen toteutumiseen. Ehdotetut uudet säännökset valmennus ja lyhytaikainen huolenpito ovat esimerkkejä palveluista, joiden myöntämisedellytyksiä ja **sisältöä ei ole mahdollista rajata liian tarkkaan heikentämättä palvelun laadua ja vaikuttavuutta sekä vammaisen henkilön oikeusturvaa.** Palvelun voidaan arvioida olevan yleensä vaikuttava ja laadukas silloin, kun se vastaa juuri kyseessä olevan vammaisen henkilön yksilöllisiin tarpeisiin. Esimerkiksi valmennuksen tavoitteet, sisältö, toteuttamistavat sekä tavoitteiden saavuttamiseksi tarvittava valmennuksen määrä ovat erilaisia riippuen siitä, onko kyseessä viittomakielen opettelu, pyörätuolia käyttävän henkilön julkisten kulkuvälineiden käytön harjoittelu vai arjen taitojen harjoittelu silloin, kun henkilöllä on kognitiivisia ongelmia. Sosiaali- ja terveysministeriö ehdottaa kuitenkin valmennusta koskevaan pykälään tarkennuksia, jotta palvelun sisältö ja myöntämisedellytykset erottuisivat paremmin toisistaan ja olisivat täsmällisempiä siten kuin perustlakivaliokunta edellyttää.

**Ministeriö toteaa, että joissakin palveluissa on asiakkaan oikeusturvan kannalta tärkeää ja palvelun sisällöin kannalta tarkoituksenmukaista säätää esimerkiksi palvelun vähimmäismääristä.** Tällaisia palveluita ovat henkilökohtainen apu, erityinen osallisuuden tuki, liikkumisen tuki ja päivätoiminta. Sen sijaan tietyissä palveluissa, kuten valmennus, tuettu päätöksenteko, vaa-ativa moniammatillinen tuki, asumisen tuki ja lyhytaikainen huolenpito, palvelun vähimmäismääristä ei ole tarkoituksenmukaista tai mahdollistakaan säätää ilman, että sääntelyn tavoite muuttuu. Ministeriö arvioi, että näissä palveluissa ei ole mahdollista määritellä numeerisesti yleistä riittävyyden tasoa, vaan julkisen vallan perustuslain mukainen velvollisuus turvata riittävät palvelut nimenomaan edellyttää yksilöllistä ja asiakkaan perusoikeuksien toteutumisen kannalta perusoikeusmyönteistä palvelutarpeen arviointia ja päätöksentekoa siihen perustuen.

**Sosiaalioikeuden yliopistonlehtori, dosentti Pauli Rautiainen** on kiinnittänyt huomiota lausunnossaan perustuslakivaliokunnalle erityisesti valmennus- ja päivätoiminnan pykälän osalta siihen, että palvelun sisältö määritellään esitettyjen pykälän mukaan päätöksen sijaan asiakassuunnitelmassa. Rautiainen esittää, että valmennuksen ja päivätoiminnan **sisältö** määritellään asiakassuunnitelman sijaan **hallintopäätöksenä annettavassa palvelupäätöksessä.**

**Sosiaali- ja terveysministeriö** pitää edellä mainittua ehdotusta sääntelyn tarkentamisesta kannatettavana ja ehdottaa valmennuksen ja päivätoiminnan pykäliin, mutta myös muihin palveluita koskeviin pykäliin selkeyden vuoksi tehtäväksi Rautiaisen lausunnossaan esittämän muutoksen. Mi-

nisteriö toteaa, että sinällään päätöksentekovelvoite syntyy jo hallintolain ja sosiaalihuoltolain nojalla ja myös vammaispalveluja koskeva päätöksenteko perustuu mainittuun sääntelyyn. Sosiaalihuoltolain 45 §:n mukaan asiakkaalla on oikeus saada kirjallinen päätös sosiaalipalvelujen järjestämisestä. Päätöksen sisältöä ei ole tarkemmin määritelty pykälässä. **Ministeriö pitää asiantuntijalausunnossa esitettyä muutosta perusteltuna ja päätöksentekoa kyseisistä palveluista tarkentavana, koska vammaispalveluista on palvelujen merkityksenkin takia välttämätöntä tehdä riittävän yksilöity päätös, johon kirjataan vähintään palvelun sisältö, määrä ja toteuttamistapa.** Hallituksen esitykseen sisältyvien pykäläehdotusten tarkoituksena on ollut, että päätöksessä tulee määritellä palvelun sisältö, määrä ja toteutustapa ottaen huomioon asiakassuunnitelmaan kirjatut yksilölliset tarpeet. Lakiehdotukseen sisältyy myös sosiaalihuoltolain 45 §:n muutos, jonka mukaan asiakassuunnitelmaan kirjatusta sosiaalipalvelujen kokonaisuudesta poikettaessa muutos on perusteltava päätöksessä. Ministeriön näkemyksen mukaan edellä todetut muutokset vahvistavat asiakkaiden oikeusturvaa erityisesti silloin, kun pykälä ei ole edellä kuvatuista syistä mahdollista kirjoittaa kategorisen yksityiskohtaisesti.

**Sosiaali- ja terveysministeriö esittää lisäksi, että vammaisen henkilön oikeutta saada laissa kuvattuja palveluita korostettaisiin sillä, että kaikkia palveluita koskevat pykäläkokonaisuudet alkaisivat momentilla, jossa säädetään palvelun myöntämisen edellytyksistä ja tuotaisiin esiin palvelun erityinen järjestämisvelvollisuus eli asiakkaan subjektiivinen oikeus. Vasta sen jälkeen kuvattaisiin palvelun tarkoitus ja sisältö sekä muut tarvittavat asiat.**

**Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa** lakiehdotuksessa käytetystä käsitteistä, että ne ovat vakiintuneesti vammaispalvelujen ja erityishuollon toimijoiden käytössä. Muun muassa perustuslakivaliokunnassa asiantuntijana kuullun professori, emeritus Kaarlo Tuorin lausunnossaan kritisoima osallisuuden käsite on vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuuden kontekstissa yksi sekä kansainvälisen että kansallisen vammaispolitiikan tärkeimmistä käsitteistä ja tavoitteista.

**Sosiaali- ja terveysministeriö** toteaa näkemyksensä, että esitystä valmisteltaessa on ollut tarpeellista uudistaa useita kymmeniä vuosia vanhan lainsäädännön terminologiaa ja **luoda kokonaan uusille, asiakkaiden asemaa vahvistaville palveluille nykyiseen toimintaympäristöön ja yhteiskuntaan soveltuvat termit. Tämä on ollut tarpeen etenkin tilanteessa, jossa ehdotulla lailla yhdistetään kaksi erilaisista lähtökohdista lähtevää ja osin myös vanhentunutta lakia.** Esityksen tavoitteena on luoda aikaa kestävä lainsäädäntö, joka mahdollistaa muun muassa erilaiset, nykyhetkellä vielä osin tuntemattomatkin, palvelujen toteuttamistavat. Kuten myös perustuslakivaliokunta lausunnossaan viittaa, on YK:n vammaissopimus merkittävä ja keskeinen viitekehys ehdotettavalle laille. Sen vuoksi on tärkeää, että uusi laki kuvaa myös terminologialtaan lain tavoitteita vammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeuden, osallisuuden ja itsenäisen elämän toteutumisesta, vaikka vammaissopimuksen suoraan englanninkieliseen tekstiversioon pohjaava käännös ei kaikilta osin täytäkään tarkan kansallisen lakikielen vaatimuksia. Lakiehdotuksessa on kuitenkin pyritty käyttämään mahdollisuuksien mukaan ymmärrettävää yleiskieltä erityisesti ottaen huomioon lain kohderyhmä ja lakia soveltavat tahot.

Ministeriö toteaa myös, että osa palveluiden vakiintuneistakin nimistä on lakien yhdistämisen vuoksi katsottu tarpeelliseksi muuttaa sen korostamiseksi, että lakiehdotuksen kohderyhmä on laajempi kuin nykyisen vammaispalvelulain. Samoin **terminologiamuutoksilla on tavoitteena korostaa sitä, että palveluiden sisällön tulee vastata YK:n vammaissopimuksen vaatimuksia ja käytännössä ilmenneitä tarpeita.** Vastaavasti pitäytyminen nykyisten lakien, osin vanhentuneessa terminologiassa olisi voinut johtaa siihen, että uudet lain piiriin tuleviksi tarkoitetut ryhmät

(mm. osin kehitysvammaisista ja aivovamman saaneista henkilöistä, neurokirjon henkilöt) edelleen jäisivät ilman riittäviä ja sopivia palveluita.

## Esitettävät pykälämuutokset palvelupykäliin

**Sosiaali- ja terveysministeriö esittää**, että perustuslakivaliokunnan lakiehdotuksen palvelujen toteuttamista koskevien ehdotusten perusteella lakiehdotuksen **pykäliin 7, 8, 10, 12-19, 21-25, 27 ja 28 tehdään alla esitettävät muutokset**. Muutokset on merkitty **punaisella kursivilla** pykäliin.

**Lisäksi ehdotetaan seuraavia täysin uusia pykäläiä: 19 a ja 19 b sekä 29 a §.**

Vastineen liitteenä on lisäksi rinnakkaistekstit kaikista esitykseen sisältyvistä pykälämuutoksista. Vertailu on tehty hallituksen esityksessä ehdotettuihin pykäliin.

Sosiaali- ja terveysministeriö ehdottaa valmennusta koskevien pykälien muuttamista ja täydentämistä siten, että palvelun myöntämisedellytykset ja sisältö käyvät ilmi hallituksen esitykseen sisältyntä pykälää paremmin.

Pykäläehdotukset:

### 7 § Valmennus

*Vammaisella henkilöllä on oikeus saada valmennusta, jos hän tarvitsee tukea oppiakseen uusia tai vahvistaakseen olemassa olevia itsenäisessä elämässä tarvittavia taitoja taikka toimiakseen elämässään tapahtuvassa muutostilanteessa tai valmistautuakseen tällaiseen tilanteeseen. Edellytyksenä on lisäksi, että vastaavaa valmennusta ei ole mahdollista saada lääkinnällisenä kuntoutuksena.*

*Valmennuksen tarkoitus on vahvistaa vammaisen henkilön itsenäisessä elämässä tarvittavia taitoja ja parantaa vammaisen henkilön toimintakykyä elämän muutostilanteissa. Itsenäisessä elämässä tarvittavilla taidoilla tarkoitetaan taitoja, joita henkilö tarvitsee kommunikaatiossa ja vuorovaikutuksessa, teknisten laitteiden ja digisovellusten käytössä, ympäristön hahmottamisessa ja liikkumisessa erilaisissa toimintaympäristöissä, ajan hahmottamisessa, kodinhoidon suunnittelussa ja toteutuksessa, asiainnissa, rahankäytössä tai muissa vastaavissa toiminnoissa.*

*Valmennus on tavoitteellinen ja määräaikainen palvelu, johon sisältyy:*

- 1) kognitiivisten ja toiminnallisten taitojen ja sosiaalisen vuorovaikutuksen harjoittelu;*
- 2) viittomakielen opetus tai puhetta tukevien ja korvaavien kommunikaatiokeinojen käytön ohjaus;*
- 3) vammaisen henkilön toimintakyvyn, toimintaympäristön tai perhetilanteen muuttuessa taikka muissa vastaavissa elämän muutostilanteissa annettava tuki.*

*Hyvinvointialueen on järjestettävä osana vammaisen henkilön omaa valmennusta hänen perheelleen ja muille hänelle läheisille henkilöille viittomakielen opetusta ja puhetta tukevien ja korvaavien kommunikointikeinojen käytön ohjausta sekä valmennusta vammaisen henkilön elämän muutostilanteiden tukemiseksi, jos se on tarpeen vammaisen henkilön valmennukselle asetettujen tavoitteiden toteutumiseksi.*

*Hyvinvointialue voi lisäksi järjestää osana vammaisen henkilön omaa valmennusta vammaisen henkilön perheelle ja muille hänelle läheisille henkilöille muuta valmennusta, jos se on tarpeen vammaisen henkilön valmennukselle asetettujen tavoitteiden toteutumiseksi.*

#### Perustelut

Valmennuksen myöntämisedellytykset ehdotetaan kirjoitettavaksi uudelleen ja siirrettäväksi pykälän 1 momenttiin. Valmennusta myönnettäisiin, jos vammaisella henkilöllä ei ole pykälässä tarkoitettuja itsenäisessä elämässä tarvittavia taitoja tai taidot ovat puutteelliset. Valmennusta olisi myös oikeus saada, jos taitoja pitää harjoitella käyttämään uudessa toimintaympäristössä. Taidoilla tarkoitettaisiin myös viittomakielen taitoa ja puhetta tukevien ja korvaavien kommunikaatiokeinojen käytön taitoa. Valmennusta saisi myös elämän muutostilanteisiin liittyen joko niihin valmistautumiseen tai niissä toimimiseen.

Valmennuksen tarkoituksen määrittelevä 1 momentti ehdotetaan siirrettäväksi 2 momentiksi, johon ehdotetaan lisättäväksi esimerkkiluettelo erilaisista itsenäisessä elämässä tarvittavista taidoista, joihin on oikeus saada valmennusta.

Pykälän 3 momentiksi ehdotetaan valmennuksen sisältöä koskevaa momenttia, jota on tarkennettu käytettyjen käsitteiden osalta. Kognitiivisilla taidoilla tarkoitettaisiin tiedon vastaanottamiseen, tiedon käsittelemiseen ja muokkaamiseen (ajatteluun ja kieleen) sekä muistiin ja ongelmanratkaisuun liittyviä toimintoja. Puhetta tukevalla ja korvaavalla kommunikoinnilla tarkoitetaan viestintää, jossa käytetään esimerkiksi kuvia tai tukiviittomia. Lisäksi momentissa on kuvattu tarkemmin elämän muutostilanteita, joissa valmennusta on oikeus saada.

Pykälän 3 ja 4 momentit ehdotetaan siirrettäväksi 4 ja 5 momenteiksi. Pykälän 4 momenttia on tarkennettu käytettyjen käsitteiden ja myöntämisedellytyksen osalta. Subjektiivinen oikeus koskisi momentissa tarkemmin määriteltäviä tilanteita, joissa perheelle ja muille läheisille henkilöille järjestettävä valmennus olisi tarpeen vammaisen henkilön valmennukselle asetettujen tavoitteiden toteutumiseksi. Pykälän 5 momenttiin ei ehdoteta sisällöllisiä muutoksia, mutta sitä tarkennettaisiin vastaamaan 4 momentissa käytettyjä sanamuotoja.

Sosiaali- ja terveysministeriö ehdottaa seuraavia muutoksia 8 §:ään:

#### **8 § Valmennuksen toteuttaminen**

Valmennuksen tavoitteet, *sisältö, tarvittava määrä ja toteutustapa on arvioitava* yhdessä vammaisen henkilön ja tarvittaessa hänen läheistensä kanssa. Lisäksi valmennus on tarvittaessa suunniteltava ja toteutettava yhteistyössä sosiaali- ja terveydenhuollon, erityisesti kuntoutuksen, sekä opetuksen ammattilaisten kanssa. *Monialaisesta yhteistyöstä säädetään sosiaalihuoltolain 41 §:ssä.*

Valmennuksen sisältö, määrä ja toteutustapa on *kirjattava päätökseen* ottaen huomioon vammaisen henkilön asiakassuunnitelmaan kirjatut yksilölliset tarpeet ja oma näkemys tarvittavasta valmennuksesta sekä sen tavoitteista. palvelun järjestäjän ja tuottajan on seurattava tavoitteiden toteutumista.

Valmennusta voidaan toteuttaa henkilökohtaisena tai ryhmässä annettavana palveluna taikka osana muuta palvelua.

## Perustelut

Lain 8 §:n 1 momenttiin ehdotetaan lisättävän informatiivinen viittaus sosiaalihuoltolakiin monialaisesta yhteistyöstä.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan lisättävän velvollisuus kirjata myönnettävän palvelun sisältö, määrä ja toteutustapa päätökseen.

Lisäksi pykälään ehdotetaan vähäisiä teknisiä tarkennuksia.

Sosiaali- ja terveysministeriö ehdottaa seuraavia muutoksia 10 §:ään:

### 10 § Henkilökohtaisen avun toteuttaminen

Hyvinvointialueen on toteutettava henkilökohtaista apua vähintään yhdellä hyvinvointialueesta annetun lain 9 §:n 1 momentissa tarkoitetuista tuottamistavoista, sosiaali- ja terveydenhuollon palvelusetelistä annetussa laissa (569/2009) tarkoitettulla palvelusetelillä ja tämän lain 11 §:ssä tarkoitettulla työnantajamallilla. Hyvinvointialueen on määriteltävä palvelusetelin arvo siten, että vammaisen henkilön on mahdollista hankkia palvelusetelillä hänelle myönnetty henkilökohtainen apu.

Päätettäessään henkilökohtaisen avun toteuttamistavasta hyvinvointialueen on otettava huomioon vammaisen henkilön oma mielipide, elämäntilanne ja asiakassuunnitelmaan kirjattu avun tarve.

Henkilökohtaisena avustajana voi erityisestä syystä toimia vammaisen henkilön perheenjäsen, jos se on vammaisen henkilön edun mukaista.

Henkilökohtaisen avun *sijaisjärjestelyiden* tuottamis- ja toteuttamistavat avustajan poissaolotilanteiden varalta on kirjattava asiakassuunnitelmaan ja palvelua koskaan päätökseen.

Sosiaali- ja terveysministeriö ehdottaa seuraavia muutoksia 12 §:ään:

### 12 § Erityinen osallisuuden tuki

*Vammaisella henkilöllä on oikeus saada erityistä osallisuuden tukea, jos hän tarvitsee yksilöllisesti toteutettua toisen henkilön tukea voidakseen päästä vuorovaikutukseen muiden ihmisten kanssa tai osallistua vapaa-ajan toimintaan sekä ollakseen osallisena vuorovaikutuksen tai vapaa-ajan tilanteissa.*

*Erityisen osallisuuden tuen tarkoitus on turvata vammaisen henkilön oikeus osallistua ja päästä osalliseksi sosiaalisen vuorovaikutuksen tilanteissa ja vapaa-ajan toiminnassa myös silloin, kun hän ei kykene itsenäisesti tai tuettuna muodostamaan ja ilmaisemaan tahtoaan avun sisällöstä tai kun henkilökohtainen apu ei ole hänelle sopiva palvelu.*

*Erityinen osallisuuden tuki on vammaisen henkilön osallistumista ja osallisuutta edistävä palvelu, joka sisältää tarvittavan ohjauksen sosiaalisessa vuorovaikutuksessa ja vammaiselle henkilölle mieluisan vapaa-ajan toiminnan löytämisessä ja toteuttamisessa.* Erityistä osallisuuden tukea on järjestettävä joko kodin ulkopuolella tapahtuvaan toimintaan taikka, jos kotona tapahtuvaan toimintaan myönnettävä palvelu on

vammaisen henkilön toivomusten tai edun mukainen vaihtoehto, osittain tai kokonaan vammaisen henkilön kotona tapahtuvaan toimintaan.

*Vammaisella henkilöllä on oikeus saada erityistä osallisuuden tukea yhteensä vähintään 20 tuntia kuukaudessa, ellei hän hae tätä pienempää tuntimäärää.*

## Perustelut

Lain 12 §:ää ehdotetaan muutettavaksi rakenteeltaan ja sisällöltään.

Osallistumisen ja osallisuuden käsitteitä käytetään usein yhdessä toisiaan täydentäen. Osallisuus on osallistumista laajempi käsite. Osallistuminen tarkoittaa esimerkiksi tapahtumassa mukana olemista, mutta ei välttämättä aktiivisen toimijan roolia. Osallistuminen on osallisuuden toteutumisen ehdoton edellytys. Osallisuus tarkoittaa toimijuutta omassa elämässä, kuten päätöksenteossa ja sosiaalisesti merkityksellisissä vuorovaikutussuhteissa. Yksilötasolla osallisuus ilmenee henkilön omana kokemuksena ja yhteisössä jäsenten keskinäisenä arvostuksena, luottamuksena sekä mahdollisuutena vaikuttaa yhteisössä. Yhteiskunnan tasolla osallisuus tarkoittaa mahdollisuuksien ja oikeuksien toteutumista sekä ihmisten keskinäistä vastavuoroisuutta.

Pykälään ehdotetaan tarkempia palvelun myöntämisedellytyksiä, jotka määriteltäisiin pykälän 1 momentissa. Vammaisella henkilöllä olisi subjektiivinen oikeus saada erityistä osallisuuden tukea, jos hän tarvitsee yksilöllisesti toteutettua toisen henkilön tukea voidakseen päästä vuorovaikutukseen muiden ihmisten kanssa tai osallistua vapaa-ajan toimintaan sekä ollakseen osallisena vuorovaikutuksen tai vapaa-ajan tilanteissa. Palvelun myöntämisen edellytyksenä olisi, että ilman palvelua vammaisen henkilö ei pääse vuorovaikutukseen muiden ihmisten kanssa tai osallistumaan vapaa-ajan toimintaan eikä pääse osalliseksi näissä tilanteissa. Palvelulla on tarkoitus turvata vammaisen henkilön oikeus olla aktiivinen toimija ja osallistua aktiivisesti vuorovaikutuksen ja vapaa-ajan tilanteissa.

Pykälää ehdotetaan tarkennettavaksi siten, että 2 momentissa määritellään erityisen osallisuuden tuen tarkoitus. Palvelun tarkoitus olisi turvata vammaisen henkilön oikeus osallistua ja päästä osalliseksi sosiaalisen vuorovaikutuksen tilanteissa ja vapaa-ajan toiminnassa myös silloin, kun hän ei kykene itsenäisesti tai tuettuna muodostamaan ja ilmaiseen tahtoaan avun sisällöstä tai kun henkilökohtainen apu ei ole hänelle sopiva palvelu. Tarkennuksella selvennettäisiin palvelun suhdetta henkilökohtaiseen apuun, jonka myöntämisen edellytyksenä olisi, että vammaisen henkilö kykenee itsenäisesti tai tuettuna muodostamaan ja ilmaisemaan tahtonsa avun sisällöstä. Erityisen osallisuuden tuen tarkoitus olisi, että myös ne vammaiset henkilöt, joiden osallisuutta ei voida tukea henkilökohtaisella avulla, voisivat saada tarvitsemansa osallisuuden tuen. Vammaisen henkilön ei tarvitse ensisijaisesti hakea henkilökohtaista apua, vaan hän voi valita, mitä palvelua hän hakee. Vammaisen henkilö ei kuitenkaan saisi samanaikaisesti henkilökohtaista apua ja erityistä osallisuuden tukea.

Henkilökohtaisen avun myöntämiskynnys on matala. Riittävää on, että vammaisen henkilö kykenee itsenäisesti tai tuettuna muodostamaan ja ilmaisemaan tahtonsa avun sisällöstä itselleen soveltuvaa kommunikointikeinoa käyttäen. Erityinen osallisuuden tuki on tarkoitettu suppealle joukolla vammaisia henkilöitä, joiden osallisuuden toteutuminen ja tukeminen on erityisen haastavaa. Usein kyseessä on henkilöt, joilla on kommunikaation ja vuorovaikutuksen ongelmia ja käyttäytymisen haasteita.

Pykälään ehdotetaan tarkennusta palvelun sisältöön, joka määriteltäisiin 3 momentissa. Säännös vammaisen henkilön oman tahdon ja toivomusten selvittämisestä ehdotetaan siirrettäväksi lain 13 §:ään.

Erityinen osallisuuden tuki olisi vammaisen henkilön osallistumista ja osallisuutta edistävä palvelu, joka sisältää tarvittavan ohjauksen sosiaalisessa vuorovaikutuksessa ja vammaiselle henkilölle mieluisan vapaa-ajan toiminnan löytämisessä ja toteuttamisessa. Myös tällä muutoksella selkeytettäisiin palvelun suhdetta henkilökohtaiseen apuun. Henkilökohtaisessa avussa lähtökohtana on, että vammaisen henkilö ohjaa avustajaa, kun taas erityinen osallisuuden tuki sisältäisi vammaisen henkilön tarvitseman vahvankin ohjauksen toiselta henkilöltä. Erityisen osallisuuden tuen antajan rooli on aktiivisempi kuin henkilökohtaisen avustajan. Edellytyksenä tuen saamiselle ei olisi, että vammaisella henkilöllä olisi valmiiksi osoittaa asioita, joita hän haluaa tehdä. Vammaisen henkilö voisi yhdessä tukea antavan henkilön kanssa etsiä ja kokeilla itselleen mielekästä tekemistä. Palvelulla voidaan auttaa vammaista henkilöä myös luomaan laajemmin ihmissuhteita ja syventämään suhteita hänelle läheisiin ihmisiin.

Sosiaali- ja terveysministeriö ei ehdota palvelun nimeen muutosta. Nimi kuvaa palvelun tarkoitusta, joka on tukea vammaisen henkilön osallisuuden toteutumista. Palvelu on tarkoitettu suppealle joukolle vammaisia henkilöitä, joiden osallisuuden toteutuminen ja tukeminen on erityisen haastavaa ja vaatii erityistä osaamista. Sosiaali- ja terveysministeriö katsoo kuitenkin, että palvelulle vaihtoehtoinen nimi voisi olla esimerkiksi vaativa osallisuuden tuki, joka kuvaisi myös sitä, että kyseessä olisi osittain sama asiakasjoukko kuin vaativassa moniammatillisessa tuessa. Palvelun sisältöä kuvaisi nimi vapaa-ajan toiminnan ja sosiaalisen vuorovaikutuksen tuki.

Sosiaali- ja terveysministeriö ehdottaa seuraavia muutoksia 13 §:ään:

### 13 § Erityisen osallisuuden tuen toteuttaminen

Erityistä osallisuuden tukea antaa ensisijaisesti sosiaalihuollon ammattihenkilöistä annetussa laissa tai terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetussa laissa (559/1994) tarkoitettu ammattihenkilö taikka muun soveltuvan tutkinnon suorittanut henkilö. Toissijaisesti erityistä osallisuuden tukea antaa muuten osaamisensa puolesta tehtävään soveltuva henkilö, joka pystyy vastaamaan vammaisen henkilön tarpeisiin.

*Tukea antavan henkilön on huolehdittava siitä, että vammaisen henkilön omaa tahtoa ja toivomuksia selvitetään toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa niin tarkkaan kuin se on vammaisen henkilön kommunikointikeinoin mahdollista.*

Erityisen osallisuuden tuen määrästä, sisällöstä ja toteuttamistavasta päätettäessä on otettava huomioon vammaisen henkilön asiakassuunnitelmaan kirjattu **yksilöllinen** avun ja tuen tarve, omat toivomukset, elämäntilanne sekä muu palvelukokonaisuus. *Päätökseen on kirjattava myönnettävä tuen määrä, sisältö ja toteuttamistapa.*

#### Perustelut

Pykälään ehdotetaan uutta 2 momenttia. Momenttiin siirrettäisiin 12 §:n 1 momentista säännös, jonka mukaan tukea antavan henkilön on huolehdittava siitä, että vammaisen henkilön omaa tahtoa ja toivomuksia selvitetään niin tarkkaan kuin se on vammaisen henkilön kommunikointikeinoin

mahdollista. Säännöstä ehdotetaan tarkennettavaksi siten, että selvittäminen koskee toiminnan suunnittelua ja toteutusta. Pykälän 2 momentti siirtyisi 3 momentiksi.

Pykälän 3 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi sana yksilöllinen. Lisäksi ehdotetaan lisättäväksi säännös velvollisuudesta kirjata päätökseen tuen määrä, sisältö ja toteutustapa. Momentista ehdotetaan poistettavaksi säännös, jonka mukaan erityinen osallisuuden tuki voi täydentää muihin palveluihin sisältyvää osallisuuden tukea. Mainittu säännös voisi vaikeuttaa subjektiivisen oikeuden sisällön määrittelyä. Säännöksen tarkoituksena oli tuoda esille, että muiden palveluiden saaminen ei ole esteenä erityisen osallisuuden tuen saamiselle pois lukien henkilökohtainen apu, jota ei olisi tarkoitus saada samanaikaisesti. Lain tarkoitus kuitenkin on, että jokainen vammaisen henkilö voisi saada yksilöllisen tarpeensa mukaisen palvelukokonaisuuden.

Sosiaali- ja terveysministeriö ehdottaa seuraavia muutoksia 14 §:ään:

#### 14 § Tuettu päätöksenteko

*Vammaisella henkilöllä on oikeus saada erillisenä palveluna toteutettavaa tuettua päätöksentekoa, jos hän tarvitsee tukea **voidakseen tehdä omaa elämäänsä koskevia merkittäviä, muita kuin jokapäiväiseen elämään kuuluvia, päätöksiä.** Vammaisen henkilön oma näkemys tulee ottaa huomioon päätöksen merkittävyyttä arvioitaessa. Muissa **kuin merkittävissä päätöksentekotilanteissa vammaisen henkilön** päätöksentekoa tuetaan **hänen yksilöllisen tarpeensa** mukaan osana tämän lain perusteella järjestettäviä palveluita silloin, kun se soveltuu palvelun luonteeseen.*

*Tuetun päätöksenteon tarkoitus on tukea vammaista henkilöä päätöksenteossa siten, että hän voi tehdä **ja toteuttaa** itse omaa elämäänsä koskevia päätöksiä.*

*Tuettu päätöksenteko sisältää **päätöksentekoprosessissa** tarvittavan tuen **tiedon hankkimisessa**, asioiden ymmärtämisessä, **päätös- tai toimintavaihtoehtojen ja niiden vaikutusten arvioimisessa**, oman mielipiteen muodostamisessa ja ilmaisemisessa, päätösten tekemisessä ja toteuttamisessa **sekä muissa vastaavissa toiminnoissa.** Tukihenkilö ei saa ottaa kantaa asioihin tai päättää asioita vammaisen henkilön puolesta.*

*Jos vammaisen henkilö on kykenemätön valvomaan etuaan taikka huolehtimaan itseään tai varallisuuttaan koskevista asioista, jotka eivät muuten tule asianmukaisesti hoidettua, hänelle on haettava holhoustoimesta annetussa laissa (442/1999) tarkoitettu edunvalvoja.*

#### Perustelut

Lain 14 §:ään ehdotetaan tarkennusta tuetun päätöksenteon tarkoitukseen, sisältöön ja myöntämisedellytyksiin. Pykälän 3 momentti ehdotetaan siirrettävän pykälän 1 momentiksi, jolloin pykälän 1 ja 2 momentti siirtyisivät 2 ja 3 momentiksi.

Palvelun myöntämisedellytystä tarkennettaisiin siten, että vammaisen henkilön tulisi olla tuen tarpeessa voidakseen tehdä omaa elämäänsä koskevia merkittäviä muita kuin jokapäiväiseen elämään kuuluvia päätöksiä. Lisäksi tarkennettaisiin, että vammaisen henkilön oma näkemys tulisi ottaa huomioon päätöksen merkittävyyttä arvioitaessa. Tarkoitus on selventää, että päätöksen merkittävyyttä tulisi arvioida kyseessä olevan tilanteen mukaan ja lisäksi vammaisen henkilön näkökulmasta yhdessä vammaisen henkilön kanssa. Pykälän säännöstä, joka koskee muuta kuin erillisenä palveluna toteutettavaa päätöksentekoa, tarkennettaisiin. Ehdotuksen mukaan muissa kuin merkittävissä päätöksentekotilanteissa vammaisen henkilön päätöksentekoa tuettaisiin hänen yksilöllisen tarpeensa mukaan osana vammaispalvelulain perusteella järjestettäviä palveluita silloin, kun se soveltuu palvelun luonteeseen.

Pykälässä todettaisiin, että tuetun päätöksenteon tarkoitus on, että vammaisen henkilö voi sekä tehdä että toteuttaa itse omaa elämäänsä koskevia päätöksiä. Tämä koskee sekä erillisenä palveluna että osana muita palveluita toteutettavaa tuettua päätöksentekoa.

Pykälään tarkennettaisiin tuetun päätöksenteon sisältöä lisäämällä luetteloon tiedon hankkiminen sekä päätös- tai toimintavaihtoehtojen ja niiden vaikutusten arvioiminen. Lisäyksen myötä luettelosta poistettaisiin tarpeettomana päätösten seurausten arvioiminen. Luettelon loppuun lisättäisiin maininta muista vastaavista toiminnoista osoittamaan, että luetteloa ei ole tarkoitettu tyhjentäväksi. Sisältöä tarkennettaisiin myös lisäämällä, että tuettu päätöksenteko sisältää päätöksentekoprosessissa tarvittavan tuen luettelossa tarkoitetuissa asioissa. Päätöksenteko on yleensä prosessi, ja tuettua päätöksentekoa tulee saada tarvittaessa koko prosessin ajan. Palvelun sisältö koskee sekä erillisenä palveluna että osana muita palveluita toteutettavaa tuettua päätöksentekoa.

Sosiaali- ja terveysministeriö ehdottaa seuraavia muutoksia 15 §:ään:

### 15 § Tuetun päätöksenteon toteuttaminen

*Tuetun päätöksenteon tarve on arvioitava yhdessä vammaisen henkilön ja tarvittaessa hänen läheistensä kanssa sekä kirjattava asiakassuunnitelmaan. Erillisenä palveluna toteutettavan tuetun päätöksenteon sisältö, määrä ja toteutustapa on kirjattava päätökseen ottaen huomioon vammaisen henkilön asiakassuunnitelmaan kirjatut yksilölliset tarpeet ja oma näkemys tarvittavasta tuesta.*

Asiakkaan palvelukokonaisuudesta vastaavan sosiaalihuollon ammattihenkilön on varmistettava, että tukihenkilö ymmärtää tuetun päätöksenteon tarkoituksen, hänellä on vammaisen henkilön yksilöllisiin tarpeisiin nähden riittävä osaaminen ja että hän on riippumaton suhteessa päätöksenteon kohteena olevaan asiaan. Vammaisen henkilön on mahdollisuuksien mukaan voitava osallistua tukihenkilön valintaan.

### Perustelut

Lakiehdotuksen 15 §:n 1 momenttiin tarkennettaisiin asiakassuunnitelman ja päätöksen suhdetta. Tuetun päätöksenteon tarve olisi arvioitava yhdessä vammaisen henkilön ja tarvittaessa hänen läheistensä kanssa sekä kirjattava asiakassuunnitelmaan. Tämä koskee sekä erillisenä palveluna että osana muita palveluita toteutettavaa tuettua päätöksentekoa.

Erillisenä palveluna toteutettavan tuetun päätöksenteon sisältö, määrä ja toteutustapa olisi kirjattava päätökseen ottaen huomioon vammaisen henkilön asiakassuunnitelmaan kirjatut yksilölliset tarpeet ja oma näkemys tarvittavasta tuesta.

**Sosiaali- ja terveysministeriö** ehdottaa vaativan moniammatillisen tuen pykälän kirjoittamista kokonaan uudella tavalla, jotta niistä ilmenee tarkemmin, mihin vammaisella henkilöllä on oikeus ja miten palvelu voidaan toteuttaa. Muutoksella ei kuitenkaan ole tarkoitus muuttaa palvelun tarkoitusta. Kyseessä on hyvin vaikeassa tilanteessa olevalle vammaiselle henkilölle tarkoitettu yleensä useiden sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten tiimityönä toteuttama palvelu. Pykälään ei ole kuitenkaan otettu palvelun myöntämisedellytykseksi hallituksen esitykseen sisältyvää vaatimusta siitä, että useamman ammattilaisen pitäisi aina toteuttaa palvelua, jotta sitä voitaisiin järjestää vaativana moniammatillisena tukena. Joissain tilanteissa yksi kokenut erityisasiantuntija voi auttaa vammaisen henkilön elämässä.

Vastaavaa toimintaa järjestetään tällä hetkellä vain kehitysvammalain perusteella. Toiminnasta ovat ennen sote- uudistusta vastanneet pääasiassa erityishuoltopiirit.

Sosiaali- ja terveysministeriö ehdottaa seuraavia muutoksia 16 §:ään:

#### **16 § Vaativa moniammatillinen tuki**

*Vammaisella henkilöllä on oikeus saada vaativaa moniammatillista tukea, jos:*

- 1) hänen osallisuutensa taikka itsemääräämisoikeutensa tai muiden perusoikeuksiensa toteutumisen tukeminen edellyttää erityistä ammatillista osaamista ja yhteistyötä;*
- 2) hänellä on vaikeita vammaan liittyviä kommunikoinnin, sosiaalisen vuorovaikutuksen tai käyttäytymisen haasteita, joiden johdosta hänen tai muiden henkilöiden ihmisarvo, terveys tai turvallisuus on uhattuna; tai*
- 3) hänen perusoikeuksiinsa kohdistuvien rajoitustoimenpiteiden käytön taustalla olevien syiden selvittäminen ja rajoitustoimenpiteiden käytön ennaltaehkäisy ja vähentäminen edellyttävät moniammatillista tukea*

*Vaativa moniammatillinen tuki on vammaiselle henkilölle, häntä tukeville läheisille ja hänen kanssaan läheisesti työskenteleville ammattilaisille annettavaa tukea, joka edellyttää erityistä ammatillista osaamista ja moniammatillista yhteistyötä. Tukea antaa vaativan moniammatillisen tuen asiantuntijaryhmä. Vaativa moniammatillinen tuki sisältää vammaisen henkilön yksilöllisen tarpeen edellyttämät terveydenhuollon tutkimukset. Vaativaa moniammatillista tukea tulee järjestää ensisijaisesti vammaisen henkilön kotiin tai muuhun omaan toimintaympäristöön.*

#### **Perustelut**

Pykälän 1 momentissa ehdotetaan säädettäväksi oikeudesta saada vaativaa moniammatillista tukea. Tukea olisi oikeus saada silloin, kun yksi vaihtoehtoisista myöntämisedellytyksistä täyttyy, mutta on mahdollista, että samalla henkilöllä täyttyvät kaikki edellytykset samanaikaisesti.

Pykälän 1 momentin 1 kohdan perusteella olisi oikeus saada palvelua esimerkiksi silloin, jos vammaisen henkilön kommunikointi on hyvin vähäistä ja tarvitaan useiden ammattilaisten yhteistyötä selvittämään, kuinka hänen kanssaan voisi olla vuorovaikutuksessa. Vaativan moniammatillisen tuen asiantuntijaryhmän on myös mahdollista selvittää syitä esimerkiksi yllättävälle käytöksen muutokselle.

Pykälän 2 kohdassa kuvatuissa tilanteissa tarvitaan vaativan moniammatillisen tuen asiantuntijaryhmän tiivistä yhteistyötä vammaisen henkilön läheisten ja lähityöntekijöiden kanssa, jotta asiantuntijaryhmä voi auttaa vammaista ihmistä ja lähityöntekijöitä ratkaisemaan tilanteet turvallisesti. Sen jälkeen on mahdollista alkaa työskennellä haastavien tilanteiden välttämiseksi, jolloin vammaisen henkilö pystyy toimimaan yhdessä muiden kanssa turvallisesti ja hänen osallisuutensa toteutuu paremmin.

Pykälän 3 kohdassa kuvataan tilannetta, jossa vammaiseen henkilöön joudutaan kohdistamaan rajoitustoimenpiteitä, joista pyritään pääsemään eroon. Vaativan moniammatillisen tuen asiantuntijaryhmän tärkeänä tehtävänä hyvinvointialueilla on etsiä keinoja rajoitustoimenpiteiden välttämiseksi ja niiden käytön vähentämiseksi vammaisten ihmisten elämässä.

Pykälän 2 momentissa on tarkoitus korostaa vaativan moniammatillisen tuen luonnetta paljon monenlaista yhteistyötä edellyttävänä usein pitkäjänteisenä tiimityönä. Tarkoitus on tuoda asiantuntemus sinne, missä vammaisen henkilö on, jotta työllä pystytään parhaiten auttamaan vammaista henkilöä omassa toimintaympäristössään.

Sosiaali- ja terveysministeriö ehdottaa seuraavia muutoksia 17 §:ään:

### **17 § Vaativan moniammatillisen tuen toteuttaminen**

*Tarvittavan tuen sisällöstä, määrästä ja toteuttamistavasta päätettäessä on otettava huomioon vammaisen henkilön kommunikointikeino, asiakassuunnitelmaan kirjattu yksilöllinen tuen tarve ja toivomukset sekä elämäntilanne, jossa vammaisen henkilö tarvitsee tukea. Vaativan moniammatillisen tuen sisältö, määrä ja toteutustapa on kirjattava päätökseen.*

Hyvinvointialueella on oltava alueella tarvittava määrä vaativan moniammatillisen tuen asiantuntijaryhmiä, joissa on riittävä lääketieteen, psykologian, sosiaalityön, vuorovaikutuksen ja muu asiantuntemus vaativan moniammatillisen tuen toteuttamista varten. Tarvittavat ryhmän asiantuntijat määräytyvät vammaisen henkilön yksilöllisen tuen tarpeen ja tilanteen vaativuuden mukaan.

#### **Perustelut**

Lain 17 §:n 1 momentissa säädettäisiin niistä asioista, joita tulee ottaa huomioon suunniteltaessa vaativaa moniammatillista tukea ja siitä päätettäessä.

Lain 17 §:n 2 momentin mukaan jokaisella hyvinvointialueella olisi oltava tarvittava määrä vaativan moniammatillisen tuen asiantuntijaryhmiä, joissa on riittävä osaaminen. Ryhmien toteuttamisessa on mahdollista tehdä yhteistyötä hyvinvointialueiden välillä, jotta tarvittava osaaminen voidaan turvata. Tarkoitus olisi, että ryhmät olisivat mahdollisimman pitkäaikaisia, jotta ryhmän jäsenet pystyisivät toimimaan pitkäjänteisesti tiiviissä yhteistyössä.

On tärkeää huomata, että sellaiselle kehitysvammaiselle henkilölle, johon joudutaan kohdistamaan rajoitustoimenpiteitä, on tehtävä kehitysvammalain perusteella päätös siitä, että hän on erityishuollon tarpeessa. Tämän päätöksen tekee päätöksiä tekevä moniammatillinen asiantuntijaryhmä. Tällöinkin on tarkoitus, että kehitysvammainen henkilö saa kaikki palvelut ehdotettavan vammaispalvelulain perusteella. Henkilöllä, jonka huolenpidossa joudutaan käyttämään rajoitustoimia, on oikeus pysyvään kotiin, jonne myös vaativan moniammatillisen tuen palvelut tulee ensisijaisesti tuoda.

**Sosiaali- ja terveysministeriö** esittää asumisen tuen pykälään muutoksia, jotka täsmentäisivät tuen myöntämisedellytyksiä ja parantaisivat vammaisen henkilön oikeusturvaa.

Pykäläehdotus:

### 18 § Asumisen tuki

Vammaisella henkilöllä on oikeus saada asumisen tukea, jos hän tarvitsee apua tai tukea *voidakseen hoitaa päivittäiset toimensa*.

*Asumisen tuen tarkoitus on, että vammainen henkilö voi asua mahdollisimman itsenäisesti silloinkin, kun hän tarvitsee apua tai tukea asumisessa. Asumisen tuki sisältää tarvittavan avun ja tuen päivittäisissä toimissa, vuorovaikutuksessa ja osallisuudessa sekä niissä itsehoitoa vastaavissa toimenpiteissä, jotka liittyvät terveyden ylläpitoon ja pitkäaikaisen sairauden ohjeiden mukaiseen hoitoon.*

*Asumisen tukeen on liitettävä tarvittaessa terveydenhuoltolain perusteella kotiin järjestettäviä terveydenhuollon palveluita taikka sosiaalihuoltolain tai muiden lakien perusteella järjestettäviä palveluita siten, että ne muodostavat henkilön yksilöllisten tarpeiden mukaisen palvelukokonaisuuden.*

*Asumisen tuki voidaan järjestää yksittäiseen asuntoon tai ryhmämuotoisesti toteutettuun asumiseen. Asumisen tukea on järjestettävä vammaisen henkilön yksilöllisen tarpeen mukainen määrä ensisijaisesti vammaisen henkilön toivomalla tavalla. Asumisen tuki on toteutettava siten, että vammaisen henkilön itsemääräämisoikeus, osallisuus ja yksityisyys toteutuvat.*

*Tarvittavan asumisen tuen sisällöstä, määrästä ja toteutustavasta päätettäessä on otettava huomioon vammaisen henkilön asiakassuunnitelmaan kirjattu yksilöllinen tuen tarve ja toivomukset sekä asumisen tuen merkitys vammaisen henkilön itsenäiselle elämälle. Asumisen tuen sisältö, määrä ja toteuttamistapa on kirjattava päätökseen.*

Perustelut

Lain 18 §:n 1 momentin asumisen tuen myöntämisedellytyksiä ehdotetaan täydennettäväksi siten, että vammaisella henkilöllä olisi oikeus saada asumisen tukea, jos hän tarvitsee apua tai tukea voidakseen hoitaa päivittäiset toimensa. Palvelua voisivat saada sekä jatkuvasti ja runsaasti että myös vähemmän, mutta välttämättä apua tarvitsevat henkilöt.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi säännös asumisen tuen tarkoituksesta ja palvelun sisältöön lisättäväksi sana *tarvittavan* avun ja tuen.

Pykälän 3 momenttiin esitetään lisäystä, joka korostaa, että asumisen tuki tulee toteuttaa siten, että siitä muodostuu vammaisen henkilön yksilöllisen tarpeiden mukainen palvelukokonaisuus. Osa kokonaisuuteen kuuluvista palveluista voidaan järjestää myös muiden lakien perusteella. Joissain tilanteissa asumisen tuki voi olla myös itsenäinen palvelu, jolloin kaiken asumisen tuen voi saada esimerkiksi ryhmäkodista. Sellaisetkin esimerkiksi sosiaalihuoltolain perusteella järjestetyt palvelut, jotka olisivat yksittäisinä palveluina maksullisia, olisivat asumisen tuen kokonaisuuteen liitettynä maksuttomia. Asumisen tuki vastaa näin palveluna nykyisen vammaispalvelulain perusteella järjestettävää palveluasumista.

Pykälän 5 momentti ehdotetaan siirrettäväksi osaksi 4 momenttia.

Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi 5 momentti, joka kuvaa päätöksenteossa huomioon otettavia ja päätökseen kirjattavia asioita.

Sosiaali- ja terveysministeriö ehdottaa seuraavia muutoksia 21 §:ään:

### **21 § Esteettömän asumisen tuen toteuttaminen**

Hyvinvointialue voi tuottaa esteettömän asumisen tuen hyvinvointialueesta annetun lain 9 §:n 1 momentissa tarkoitetulla tavalla tai myöntää vammaiselle henkilölle kohtuullisen korvauksen esteettömän asumisen toteuttamisesta.

Jos vammainen henkilö haluaa itse toteuttaa esteettömän asumisen, hyvinvointialueen on suunnitelman saatuaan pyynnöstä annettava hänelle ilman aiheetonta viivytystä arvio korvattavista kohtuullisista kustannuksista. Vammaisen henkilön on haettava korvausta esteettömän asumisen toteuttamisesta aiheutuviin kustannuksiin hyvinvointialueelta kuuden kuukauden kuluessa ensimmäisen kustannuserän syntymisestä. Määräajasta on kuitenkin poikettava, jos hakemuksen viivästykselle on hyväksyttävä syy.

*Esteettömän asumisen tuen sisältö ja toteutustapa on kirjattava päätökseen. Vammaisen henkilön hakiessa korvausta esteettömän asumisen toteuttamisesta päätökseen on kirjattava myös korvattavat kustannukset.*

Perustelut:

Lain 21 §:ää ehdotetaan tarkennettavaksi siten, että päätökseen on kirjattava esteettömän asumisen tuen sisältö ja toteutustapa sekä mahdolliset korvattavat kustannukset. Muilta osin ehdotettuun säännökseen on jo aiemmin sisältynyt nykyisin vammaispalveluasetuksessa olevia asunnon muutostöiden korvaamista koskevia tarkentavia seikkoja.

Sosiaali- ja terveysministeriö ehdottaa seuraavia muutoksia 22 §:ään:

## 22 § Lyhytaikainen huolenpito

*Oman perheen tai muun läheisen kanssa asuvalla vammaisella henkilöllä on oikeus saada lyhytaikaista huolenpitoa silloin, kun huolenpidosta vastaavat läheiset ovat omaan elämäänsä liittyvien velvoitteiden taikka levon tai virkistykseen tarpeen vuoksi lyhytaikaisesti estyneet huolehtimasta vammaisesta henkilöstä, joka tarvitsee silloin apua tai tukea päivittäisissä toiminnoissa tai valvontaa turvallisuuden vuoksi.*

*Lyhytaikaista huolenpitoa on oikeus saada myös, jos kunta ei järjestä perusopetuslain 48 b §:n perusteella sellaista aamu- ja iltapäivätoimintaa, joka vastaa vammaisen lapsen yksilöllisiin tarpeisiin.*

*Lyhytaikaisen huolenpidon tarkoitus on turvata vammaisen henkilön lyhytaikainen avun ja tuen saaminen, jotta vammaisesta henkilöstä huolehtivat läheiset voivat hoidtaa omaan elämäänsä liittyvät velvoitteet ja huolehtia hyvinvoinnistaan.*

*Lyhytaikaista huolenpitoa voidaan toteuttaa henkilökohtaisena tai ryhmässä annettavana palveluna taikka osana muuta palvelua. Lyhytaikainen huolenpito on toteutettava siten, että se tukee vammaisen henkilön osallisuutta hänen ikänsä ja kehitysvaiheensa edellyttämällä tavalla.*

*Lyhytaikaisen huolenpidon määrästä ja toteutustavasta päätettäessä on otettava huomioon vammaisen henkilön asiakassuunnitelmaan kirjattu avun, tuen ja huolenpidon tarve, vammaisen henkilön toivomukset sekä perheen tilanne kokonaisuudessaan.*

*Lyhytaikaisen huolenpidon sisältö, määrä ja toteuttamistapa on kirjattava päätökseen.*

*Kunta voi tuottaa lyhytaikaista huolenpitoa siltä osin, kuin se on hyvinvointialueen ja kunnan tehtäväkokonaisuuksien toteuttamisen kannalta tarkoituksenmukaista.*

Perustelut:

Lain 22 §:n 2 momentti ehdotetaan siirrettäväksi pykälän 1 momentiksi, jolloin 1 momentti siirtyisi 2 momentiksi. Pykälää ehdotetaan tarkennettavaksi lyhytaikaisen huolenpidon myöntämisedellytysten osalta. Edellytyksiä tarkennettaisiin siten, että huolenpidosta vastaavien läheisten lyhytaikaisen estymisen tulisi johtua heidän omaan elämäänsä liittyvistä velvoitteista tai levon tai virkistykseen tarpeesta. Lisäksi ehdotetaan kielellisiä korjauksia ja palvelun toteutustapojen siirtämistä 4 momentista 3 momenttiin. Pykälään tarkennettaisiin myös, että palvelun sisältö, määrä ja toteuttamistapa olisi kirjattava päätökseen.

Sosiaali- ja terveysministeriö ehdottaa seuraavia muutoksia 23 §:ään:

## 23 § Päivätoiminta

*Vammaisella henkilöllä on oikeus osallistua päivätoimintaan, jos hän on kansaneläkelain (568/2007) 10 §:n 1 momentissa säädettyä vanhuuseläkeikää nuorempi, hän tarvitsee päivittäistä osallisuuden tukea eikä hän pysty osallistumaan sosiaalihuoltolain (710/1982) 27 e §:n perusteella järjestettyyn työtoimintaan tai 27 d §:n mukaiseen työllistymistä tukevaan toimintaan taikka toiminta ei vastaa vammaisen henkilön yksilöllisiin tarpeisiin. Edellä säädetystä poiketen vammaisen henkilö, joka tekee ansio-työtä taikka osallistuu työtoimintaan tai työllistymistä tukevaan toimintaan, voi osallistua osittain myös päivätoimintaan, jos se edistää vammaisen henkilön osallisuutta tai työllistymisen mahdollisuuksia.*

Päivätoiminnan tarkoitus on tukea vammaisen henkilön sosiaalista vuorovaikutusta ja osallisuutta sekä toimintakykyä ja omia vahvuuksia.

*Vammaisella henkilöllä on oikeus saada maksuttomat matkat päivätoimintaan, jos hänellä on erityisiä vaikeuksia liikkumisessa eikä hän pysty itsenäisesti käyttämään julkista joukkoliikennettä ilman kohtuuttoman suuria vaikeuksia.*

#### Perustelut

Lain 23 §:n 1 momenttiin ehdotetaan tarkennuksia päivätoiminnan myöntämisedellytyksiin. Momenttiin ehdotetaan sanajärjestyksen muutosta, jonka tarkoitus on korostaa vammaisen henkilön subjektiivista oikeutta päivätoimintaan yhtenäisesti muiden lain pykälien kanssa. Myöntämisedellytyksiin ehdotetaan myös sisällöllistä muutosta, joka mahdollistaisi päivätoiminnan yhdistämisen joustavasti työtoiminnan tai työllistymistä tukevan toiminnan kanssa. Vammaisen henkilö, joka käy töissä, osallistuu työtoimintaan tai työllistymistä tukevaan toimintaan, voisi osallistua osittain myös päivätoimintaan, jos se edistäisi vammaisen henkilön osallisuutta tai työllistymisen mahdollisuuksia.

Lain 23 §:ään ehdotetaan lisättäväksi uusi 3 momentti, jonka perusteella vammaisella henkilöllä olisi oikeus saada maksuttomat matkat päivätoimintaan, jos matkojen myöntämisedellytykset täyttyvät.

Sosiaali- ja terveysministeriö ehdottaa seuraavia muutoksia 24 §:ään:

#### **24 § Päivätoiminnan toteuttaminen**

*Päivätoiminnan on vastattava vammaisen henkilön asiakassuunnitelmaan kirjattuihin yksilöllisiin tarpeisiin. Päivätoimintaa on järjestettävä viitenä päivänä viikossa, ellei pienempi määrä riitä vastaamaan vammaisen henkilön tarpeisiin.*

Päivätoiminta voidaan toteuttaa henkilökohtaisena tai ryhmässä annettavana palveluna taikka osana muuta palvelua.

*Palvelun sisältö, määrä ja toteuttamistapa on kirjattava päätökseen.*

#### Perustelut:

Lain 24 §:n 1 momenttiin ehdotetaan momenttia selkeyttävää kielellistä korjausta. Lain 24 §:ään ehdotetaan lisättäväksi 3 momentti, jonka mukaan päätökseen olisi kirjattava palvelun sisältö, määrä ja toteuttamistapa.

Sosiaali- ja terveysministeriö ehdottaa seuraavia muutoksia 25 §:ään:

### **25 § Liikkumisen tuki**

Vammaisella henkilöllä on oikeus saada tarvitsemansa kohtuullinen liikkumisen tuki, jos hänellä on erityisiä vaikeuksia liikkumisessa eikä hän pysty itsenäisesti käyttämään julkista joukkoliikennettä ilman kohtuuttoman suuria vaikeuksia.

Liikkumisen tukea on järjestettävä työ- ja opiskelumatkoihin sekä työllistymistä tukevan toiminnan, työtoiminnan ja muun tavanomaisen elämän matkoihin. Liikkumisen tukea on lisäksi järjestettävä tarvittaessa valmennuksen, erityisen osallisuuden tuen, tuetun päätöksenteon, vaativan moniammatillisen tuen ja lyhytaikaisen huolenpidon matkoihin.

Liikkumisen tuen toteuttamistapaa, määrää ja alueellista laajuutta arvioitaessa on otettava huomioon vammaisen henkilön asiakassuunnitelmaan kirjattu liikkumisen tuen tarve, muut käytettävissä olevat palvelut ja toimintaympäristön esteettömyys. *Liikkumisen tuen toteuttamistapa, määrä ja alueellinen laajuus on kirjattava päätökseen.*

Perustelut:

Lain 25 §:n 2 momenttia poistettaisiin päivätoiminnan matkat, koska päivätoimintaan osallistuvalla vammaisella henkilöllä olisi oikeus saada maksuttomat matkat päivätoimintaan, jos hänellä on erityisiä vaikeuksia liikkumisessa eikä hän toimintarajoitteensa takia voi ilman kohtuuttoman suuria vaikeuksia käyttää julkista joukkoliikennettä.

Lain 25 §:n 3 momenttia tarkennettaisiin siten, että päätökseen on kirjattava liikkumisen tuen toteuttamistapa, määrä ja alueellinen laajuus.

Sosiaali- ja terveysministeriö ehdottaa seuraavia muutoksia 27§:ään:

### **27 § Liikkumisen tuen määrä**

Vammaisella henkilöllä on oikeus saada liikkumisen tukea työ- ja opiskelumatkoihin sekä työllistymistä tukevan toiminnan, työtoiminnan, valmennuksen, erityisen osallisuuden tuen, tuetun päätöksenteon, vaativan moniammatillisen tuen ja lyhytaikaisen huolenpidon matkoihin välttämättä tarvitsemansa määrä. Muun tavanomaisen elämän matkoihin on oikeus saada liikkumisen tukea vähintään 18 yhdensuuntaista matkaa kuukaudessa, ellei vammaisen henkilö hae tätä pienempää määrää matkoja. Vammaisella henkilöllä on oikeus tehdä matkan aikana kohtuullinen pysähdys tai poikkeama asiointia varten.

Hyvinvointialue voi vammaisen henkilön hakemuksesta toteuttaa liikkumisen tuen joko kokonaan tai osittain siten, että sen määrä perustuu matkojen määrän sijaan euromäärään tai kilometri- ja euromäärään. *Euromäärää tai kilometri- ja euromäärää määriteltäessä on otettava mahdollisuuksien mukaan huomioon vammaisen henkilön aiemmin liikkumiseen käyttämä kilometrimäärä tai euromäärä ja se, miten tämä määrä vastaa vammaisen henkilön tarpeisiin. Hyvinvointialueen on huolehdittava siitä, että vammaisen henkilön oikeus liikkumisen tukeen toteutuu toteuttamistavasta riippumatta. Vammaisella henkilöllä on hakemuksesta oikeus siirtyä matkojen määrään perustuvaan liikkumisen tukeen.*

Hyvinvointialue voi vammaisen henkilön hakemuksesta päättää liikkumisen tuen jakottamisesta korkeintaan yhden vuoden ajalle.

Jos hyvinvointialue on antanut taloudellisenä tukena vammaisen henkilön käyttöön auton tai muun kulkuneuvon taikka myöntänyt taloudellista tukea auton tai muun kulkuneuvon hankintaan, vammaisella henkilöllä on oikeus lisäksi saada muuta liikkumisen tukea vähintään 24 yhdensuuntaista matkaa vuodessa, ellei vammaisen henkilö hae tätä pienempää määrää matkoja.

#### Perustelut:

Lain 27 §:stä ehdotetaan poistettavaksi päivätoiminnan matkat, koska päivätoiminnan pykälään sisältyisi tarvittaessa matkat. Pykälää ehdotetaan lisäksi tarkennettavaksi niin sanotun matkabudjetin osalta.

Pykälään ehdotetaan lisättäväksi säännös, jonka mukaan euromäärää tai kilometri- ja euromäärää määriteltäessä on otettava mahdollisuuksien mukaan huomioon vammaisen henkilön aiemmin liikkumiseen käyttämä kilometrimäärä tai euromäärä ja se, miten tämä määrä vastaa vammaisen henkilön tarpeisiin. Tärkeää on, ettei päätös matkabudjetin määrästä perustuisi vain vammaisen henkilön aiempaan liikkumiseen, jos se ei enää vastaa vammaisen henkilön tarpeita.

Lisäksi pykälän sisältöä ehdotetaan tarkennettavaksi siten, että hyvinvointialueella on velvollisuus huolehtia siitä, että toteuttamistavasta riippumatta vammaisen henkilön oikeus liikkumisen tukeen toteutuu. Tämän varmistamiseksi pykälään ehdotetaan lisättäväksi säännös, jonka mukaan vammaisella henkilöllä on hakemuksesta oikeus siirtyä matkojen määrään perustuvaan liikkumisen tukeen.

Sosiaali- ja terveysministeriö ehdottaa seuraavia muutoksia 28 §:ään:

#### **28 § Liikkumisen tuen laajuus**

Työ- ja opiskelumatkojen laajuutta arvioitaessa on otettava huomioon vammaisen henkilön yhdenvertainen oikeus työntekoon ja opiskeluun sekä vammaisen henkilön yksilöllinen liikkumisen tuen tarve.

Muita kuin työ- ja opiskelumatkoja voi tehdä oman asuinkunnan alueella, oman asuinkunnan ja toiminnallisten lähikuntien välillä sekä oman asuinkunnan ja oman elämän kannalta merkittävien kuntien välillä. *Toiminnallisella lähikunnalla tarkoitetaan lähintä mahdollista kuntaa, josta vammaisen henkilön tarvitsema palvelu on saatavissa.*

*Oman elämän kannalta merkittävällä kunnalla tarkoitetaan kuntaa, jossa vammaisella henkilöllä on tarve käydä toistuvasti perhe- tai ystävyysuhteen, vapaa-ajan asunnon tai muun vastaavan syyn vuoksi.* Erityisestä syystä *kertaluonteisia* muita kuin työ- ja opiskelumatkoja voi tehdä myös muiden kuntien alueelle.

Euromäärään sekä kilometri- ja euromäärään perustuvia matkoja voi tehdä koko maan alueella.

Perustelut:

Lain 28 §:ää ehdotetaan tarkennettavaksi siten, että siihen lisättäisiin toiminnallisen lähikunnan ja oman elämän kannalta merkittävän kunnan määritelmä. Lisäksi tarkennettaisiin, että säännös erityisestä syystä muiden kuntien alueella tehtävistä matkoista koskee kertaluonteisia matkoja. Selkeyden vuoksi pykälä ehdotetaan jaettavaksi kolmeen momenttiin.

Toiminnallisen lähikunnan käsitettä on käytetty vakiintuneesti määriteltäessä voimassa olevassa vammaispalvelulaissa tarkoitetun kuljetuspalvelun laajuutta. Toiminnallinen lähikunta tarkoittaisi lähintä mahdollista kuntaa, josta tarvittava palvelu olisi saatavissa. Toiminnallisen lähikunnan määrittelyyn vaikuttaisi se, kuinka ihmiset yleensä alueella liikkuvat ja missä he asioivat sekä se, kuinka erilaisia palveluita on saatavissa.

Vammaisen henkilön elämän kannalta merkittäväksi kunnaksi katsottaisiin kunta, jossa vammaisella henkilöllä on tarve käydä toistuvasti. Tällainen kunta voisi olla esimerkiksi kunta, jossa asuvat vammaisen henkilön lähisukulaiset tai läheiset ystävät tai kunta, jossa vammaisen henkilön vapaa-ajan asunto sijaitsee.

## **Perustuslakivaliokunnan ikääntymisrajauksesta tekemä valtiosääntöoikeudellinen huomautus**

Perustuslakivaliokunta nostaa toisena kokonaisuutena lausunnossaan esiin iäkkäiden ja ikääntyneinä vammautuneiden henkilöiden aseman vammaispalveluissa. Valiokunta toteaa, että hallituksen esityksen perustelujen valossa vaikuttaa siltä, että iäkkäänä vammautuneet joutuisivat ikääntymisrajauksen vuoksi tosiasiaissa muita — yleensä nuorempia — vammaisia henkilöitä epäedullisempaan asemaan. Tämä olisi valiokunnan mukaan seurausta siitä, että kaikille ensisijaisen yleisen sosiaalipalveluja koskevan lainsäädännön eli sosiaalihuoltolain palvelut ovat määrärahasidonnaisia palveluja, joista perittäisiin asiakasmaksulain mukainen maksu, kun taas vammaispalvelulain mukaisiin palveluihin olisi yleensä subjektiivinen oikeus ja palvelut olisivat pääosin maksuttomia. Valiokunta viittaa esityksen perusteluihin, joiden mukaan muutos merkitsisi osalle iäkkäistä henkilöistä palvelujen heikentymistä ja asiakasmaksujen lisääntymistä nykyiseen tilanteeseen verrattuna. Kyse olisi valiokunnan käsityksen mukaan ennen muuta sellaisista henkilöistä, jotka ovat saaneet liikunta- tai näkövamman iäkkäänä.

Perustusvaliokunta katsoo, että ikääntymisrajaus nyt ehdotetulla tavalla muotoiltuna ja perusteltuna muodostuu ongelmalliseksi vammaissopimuksen kannalta, eikä sille ole esityksessä esitetty valiokunnan mielestä riittäviä hyväksyttäviä perusteita. Valiokunta katsoo, että ehdotettu 2 §:n 1

momentin 3 kohta on siten poistettava vammaispalvelulakiehdotuksesta. Tällainen muutos on edellyksenä 1. lakiehdotuksen käsittelemiselle tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä.

Perustuslakivaliokunta kiinnittää kuitenkin huomiota siihen, ettei esimerkiksi palveluiden eriyttämisen vaikkapa työikäisten ja työiän ylittäneiden välillä sinänsä ole välttämättä ongelmallista, kunhan eroille on hyväksyttävä peruste. Valiokunnan käsityksen mukaan tämänkaltaisesta palvelujen eriyttämisestä säätäminen edellyttää kuitenkin perusteellista säädösvalmistelua.

**Sosiaali- ja terveysministeriö** katsoo, että ottaen huomioon esityksen jatkokäsittelylle käytettävissä olevan ajan ei tässä vaiheessa ole mahdollista arvioida esitetyn ikääntymisrajaus uudelleen valmistelua esimerkiksi valiokunnan lausunnossaan viittaamalla tai muulla perusoikeuksiin nähden hyväksyttävällä tavalla. **Hallitus pitää kuitenkin esityksen etenemistä kokonaisuudessaan erittäin tärkeänä erityisesti vammaisten henkilöiden oikeuksien vahvistamiseksi ja turvaamiseksi. Tämän vuoksi ministeriö esittää, että valiokunnan viittaama lakiehdotuksen soveltamisalaa koskevan 2 §:n 1 momentin 3 kohta poistetaan esityksestä. Tämä tarkoittaa lakiesityksen soveltamisalan muodostumista pitkälle nykyisen lainsäädännön mukaiseksi. Jatkossakin toissijaisen erityislain mukaisten palvelujen järjestäminen arvioitaisiin aina sen perusteella, saako henkilö – iästä riippumatta – tarvitsemansa riittävät ja sopivat palvelut muun sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädännön nojalla.**

Ehdotettu muutos vastaisi voimassa olevan vammaispalvelulain (380/1987) 4 §:n 1 momentin mukaista tilannetta. Mainitun säännöksen mukaan vammaispalvelulain mukaisia palveluja ja tukitoimia järjestetään, jos vammaisen henkilö ei saa riittäviä ja hänelle sopivia palveluja tai tukitoimia muun lain nojalla. Kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain (519/1977) 1 §:ssä tarkoitettulle henkilölle järjestetään kuitenkin hänen vammaisuutensa edellyttämiä palveluja ja tukitoimia ensisijaisesti tämän lain (vammaispalvelulain) nojalla siltä osin kuin ne ovat hänen palveluntarpeeseensa nähden riittäviä ja sopivia sekä muutoinkin hänen etunsa mukaisia. Tässä esityksessä kyseinen niin sanottu lain soveltamista koskeva toissijaisuussäännös viittaa nimenomaan henkilön yksilöllisten tarpeiden mukaisiin ja sopiviin palveluihin (2 § 1 mom. 2 kohta).

**Sosiaali- ja terveysministeriö korostaa, että se katsoo lainsäädännön tavoitteiden ja myös sen toteutettavuuden näkökulmasta tärkeäksi erottaa iäkkäille henkilöille heidän yksilöllisen tarpeensa mukaan järjestettävät palvelut, joista usein käytetään myös termiä vanhuspalvelut, vammaisille henkilöille järjestettävistä erityispalveluista (vammaispalveluista).** Tämän käsitteellisen rajan merkityksen toteaa myös muun muassa Rautiainen valiokunnalle antamassaan lausunnossa. **Rautiaisen mukaan vanhuspalveluiden ongelmia ei pidä ratkoa alkamalla tuottaa niihin vastauksia ottamalla vammaispalveluiden piiriin sellaisia henkilöitä, joiden palvelutarpeeseen on perusteltua vastata vammaispalveluiden sijaan vanhuspalveluilla.** Ministeriö yhtyy tähän asiantuntijakantaan ja toteaa vielä selvyyden vuoksi, että termillä vanhuspalvelut tarkoitetaan lähtökohtaisesti niitä sosiaalihuoltolain ja terveydenhuoltolain mukaisia palveluja, joita iäkkäälle henkilölle järjestetään hänen sosiaalihuoltolain ja vanhuspalvelulain säännösten nojalla tapahtuvan palvelu- ja hoitotarpeen arvioinnin ja selvittämisen perusteella. Vanhuspalvelulaki ei sinällään sisällä palveluja koskevia säännöksiä. Nykyiselläänkin iäkkäät henkilöt ovat oikeutettuja laissa olevien kriteerien täytyessä tarpeenmukaisiin erityispalveluihin, kuten vammaispalvelulain mukaisiin palveluihin, edellä kuvatun vammaispalvelulain 4 §:n 1 momentin soveltamisalasäännöksen mukaisesti.

Sosiaali- ja terveysministeriö ehdottaa ikääntymisrajausta koskevan 2 §:n 3 kohdan poistamista pykälästä seuraavasti:

## 2 § Lain soveltamisala ja suhde muuhun lainsäädäntöön

Tätä lakia sovelletaan henkilöön (*vammainen henkilö*), jonka:

1) vamman tai sairauden aiheuttama fyysinen, kognitiivinen, psyykkinen, sosiaalinen tai aisteihin liittyvä toimintarajoite on pitkäaikainen tai pysyvä;

2) vamma tai sairaus yhdessä yhteiskunnassa esiintyvien esteiden kanssa estää osallistumisen yhteiskuntaan yhdenvertaisesti muiden kanssa; *ja*

~~3) avun, tuen tai huolenpidon tarve johtuu pääasiassa muusta kuin iäkkäänä alkaneesta ja tyypillisesti iäkkäillä henkilöillä esiintyvistä sairaudesta tai yleisestä vanhuudesta johtuvasta rappeutumisesta taikka heikkoudesta; ja~~

3) itsenäisen elämän, osallisuuden tai yhdenvertaisuuden toteutuminen edellyttää välttämättä tämän lain mukaisia palveluita.

Tämän lain perusteella järjestetään vammaisen henkilön tavanomaisessa elämässä tarvitsemia erityispalveluita, jos hän ei saa yksilöllisen tarpeensa mukaisia ja sopivia palveluita sosiaalihuoltolain (1301/2014), terveydenhuoltolain (1326/2010), varhaiskasvatuslain (540/2018), perusopetuslain (628/1998) tai muun lain perusteella.

Palveluiden järjestämisvastuusta säädetään hyvinvointialueesta annetussa laissa (611/2021), sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetussa laissa (612/2021), jäljempänä *järjestämislaki*, ja sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisestä Uudellamaalla annetussa laissa (615/2021).

### Perustelut:

Lain 2 §:n 1 momentista ehdotetaan poistettavaksi ikääntymisrajausta koskeva 3 kohta, jonka mukaan lain soveltaminen edellyttää, että henkilön avun, tuen tai huolenpidon tarve johtuu pääasiassa muusta kuin iäkkäänä alkaneesta ja tyypillisesti iäkkäillä henkilöillä esiintyvistä sairaudesta tai yleisestä vanhuudesta johtuvasta rappeutumisesta taikka heikkoudesta. Tästä johtuen 2 §:n 1 momentin 4 kohta siirtyisi 3 kohdaksi.

***Ehdotettavan muutoksen tarkoitus ei olisi, että kaikkien iäkkäiden henkilöiden palvelut järjestettäisiin vammaispalvelulain perusteella. Vammaispalvelulain soveltamista rajaisi edelleen 2 §:n 1 momentissa säädetty vammaisen henkilön määritelmä ja 2 momentissa säädetty vammaispalvelulain toissijaisuus suhteessa yleislainsäädäntöön, kuten sosiaalihuoltolakiin.***

## Lasten asema

**Perustuslakivaliokunta katsoo** lakiehdotuksen 19 §:n vammaisen lapsen asumisen tukea koskevan säännösehdoituksen osalta, että sääntelyä on täydennettävä esimerkiksi lastensuojelulain 20 §:n sisältyvää lapsen mielipiteen selvittämistä koskevaa sääntelyä vastaavasti. Lisäksi lakiin tulisi sisällyttää säännökset kodin ulkopuolella asuvan lapsen sivistyksellisistä oikeuksista esimerkiksi lastensuojelulain 52 a §:n sääntelyä vastaavasti sekä yhteydenpidosta läheisten kanssa lastensuojelulain 54 §:n sääntelyä vastaavasti. Ehdotetun vammaisen lapsen kodin ulkopuolella asumista koskevan sääntelyn suhde perustuslain 6 §:n 3 momenttiin ja 21 §:n 2 momenttiin sekä lapsen oikeuksien yleissopimuksen 12 artiklan määräyksiin lapsen kuulemisesta ja oikeudesta vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti jää valiokunnan mukaan epäselväksi. Lakiehdotuksen perusteella ei siten käy selväksi, millainen merkitys lapsen näkemyksille tulee antaa asumista koskevassa päätöksenteossa ja miten lapsen oikeutta vaikuttaa itseään koskeviin asioihin on tässä yhteydessä tarkoitus toteuttaa.

**Sosiaali- ja terveysministeriö** ehdottaa, että lapsen asumista koskevaa pykäläkokonaisuutta täydennetään perustuslakivaliokunnan edellyttämällä tavalla siten, että pykäläkokonaisuus turvaa lapsen oikeutta vaikuttaa itseään koskeviin asumisratkaisuihin. Lapsen asumisen tuen tarkoitus on turvata lapsen mahdollisuus asua kotona oman perheensä kanssa. Silloin, kun se ei ole mahdollista ja lapsen pitää muuttaa pois kotoa, on erityisen tärkeää huolehtia siitä, että lapsella on mahdollisuus ylläpitää tärkeitä ihmissuhteita. Siksi pykälään ehdotetaan lisättäväksi myös säännös lapsen oikeudesta pitää yhteyttä läheisiinsä. Lisäksi ehdotetaan pykälää lapsen sivistyksellisistä oikeuksista tilanteissa, joissa lapsi asuu kodin ulkopuolella. Nämä oikeudet on turvattava kaikille lapsille varhaiskasvatuslain ja perusopetuslain sekä muun opetus- ja kulttuuriministeriön lainsäädännön nojalla mutta selvyiden vuoksi asia ehdotetaan kirjattavaksi säännökseen. Täydennetyissä säännöksissä on perustuslakivaliokunnan ehdottamalla tavalla käytetty pohjana lastensuojelulain säännöksiä. Vaikka kodin ulkopuolella asuvan vammaisen lapsen asema on erilainen kuin sijoitettaessa lapsi asumaan kodin ulkopuolelle huostaanottotilanteessa, on kuitenkin perusteltua turvata haavoittuvassa asemassa olevan vammaisen lapsen oikeudet vastaavalla tavalla kuin lastensuojelutilanteissa.

### Pykäläehdotus

#### 19 § Lapsen asumisen tuki

Lapsen asumisen tuen järjestämiseen sovelletaan tämän pykälän lisäksi, mitä asumisen tuesta 18 §:ssä säädetään. Lapsen asumisen tuen tarkoitus on turvata lapsen mahdollisuus asua kotona oman perheensä kanssa. Vammaiselle lapselle ja hänen perheelleen on järjestettävä sellainen asumisen tuki, joka mahdollistaa lapselle hänen ikäänsä ja kehitysvaiheeseensa nähden tarpeellisen hoidon ja huolenpidon, osallisuuden sekä turvallisen kasvuympäristön. *Lapsen ja perheen tarvitsemia palveluita on järjestettävä tarvittaessa vuorokaudenajasta riippumatta.*

Lapsen asumisen tuki voidaan järjestää vammaispalveluna kodin ulkopuolella vain, jos lapsen ei ole mahdollista asua kotona oman perheensä kanssa lapselle ja hänen perheelleen järjestetystä yksilöllisestä avusta ja tuesta huolimatta. Silloin, kun lapsen

huostaanoton ja sijaishuollon edellytykset täyttyvät, lapsen sijoittaminen kodin ulkopuolelle tehdään lastensuojelulain (417/2007) perusteella.

Lapsen huoltajat voivat tehdä hakemuksen lapsen asumisen tuesta kodin ulkopuolella. Sosiaalityöntekijä arvioi **yhteistyössä** huoltajien kanssa, miten lapsen asumisen tuki voidaan järjestää lapsen edun mukaisesti. Vaadittavasta monialaisesta yhteistyöstä säädetään sosiaalihuoltolain 41 §:ssä. Palveluprosessissa on oltava lapsen tarpeiden edellyttämä asiantuntemus. Päätös lapsen asumisen tuesta kodin ulkopuolella edellyttää huoltajien suostumusta ja lapsen mielipiteen selvittämistä. **Lapsen mielipiteen selvittämisessä noudatetaan, mitä 19 a §:ssä säädetään.**

Lapsen asumisen tuki kodin ulkopuolella voidaan järjestää perhehoitona tai enintään seitsemän lapsen ryhmäkodissa. Ryhmäkodin kokoa koskevasta rajoituksesta voidaan poiketa vain, jos lapsen etu sitä edellyttää.

***Kodin ulkopuolella asuvalle lapselle on turvattava hänen kehityksensä kannalta tärkeät, jatkuvat ja turvalliset ihmissuhteet. Lapsen asuminen kodin ulkopuolella on järjestettävä niin, että lapsen asuinpaikan etäisyys ja kulkuyhteydet lapsuudenkodin ja lapsen asuinpaikan välillä ovat sellaiset, että ne mahdollistavat yhteydenpidon lapselle läheisiin henkilöihin.***

Lapsen kodin ulkopuolella järjestettävästä asumisen tuesta perittävästä asiakasmaksusta säädetään sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetussa laissa (734/1992).

#### Perustelut

Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi tarkentava säännös, jonka mukaan lapsen ja perheen tarvitsemia palveluita on järjestettävä tarvittaessa ympäri vuorokauden.

Pykälän 3 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi viittaussäännös lapsen mielipiteen selvittämistä koskevaan ehdotettavaan uuteen 19 a §:ään, jota olisi tarkoitus soveltaa sosiaalihuoltolain 32 §:n sijasta silloin, kun päätetään lapsen muuttamisesta asumaan kodin ulkopuolelle.

Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi 5 momentti, jonka tarkoituksena on turvata lapsen mahdollisuus pitää yhteyttä itselleen läheisiin henkilöihin. Lasta on tarvittaessa tuettava yhteydenpidossa. Lapsen asuinpaikan tulee olla sellainen, että hän pystyy pitämään yhteyttä läheisiinsä ja käymään lapsuudenkodissa.

#### **19 a § Lapsen mielipiteen selvittäminen päätettäessä lapsen asumisen tuesta kodin ulkopuolella**

***Lapsen asumista kodin ulkopuolella toteutettaessa on selvitettävä lapsen toivomukset ja mielipide sekä otettava ne huomioon lapsen iän ja kehitystason edellyttämällä tavalla. Lapsen mielipide on selvitettävä hienovaraisesti sekä siten, että tästä ei aiheudu tarpeettomasti haittaa lapsen ja hänen vanhempiensa tai muiden läheisten ihmisten välisille suhteille. Lasta on tarvittaessa tuettava mielipiteen muodostamisessa ja ilmaisemisessa. Lapsen on voitava käyttää itselleen soveltuvaa kieltä tai kommunikointikeinoja. Lapsen mielipiteen selvittämisen tapa ja pääasiallinen sisältö on kirjattava lasta koskeviin asiakasasiakirjoihin.***

*Lapsen mielipide voidaan jättää selvittämättä vain, jos selvittäminen vaarantaisi lapsen terveyttä tai kehitystä tai, jos se on muutoin ilmeisen tarpeetonta.*

*Mielipiteen selvittämisen ja kuulemisen yhteydessä lapselle ei saa antaa sellaisia tietoja, jotka vaarantavat hänen kehitystään tai ovat vastoin lapsen muuta erittäin tärkeää yksityistä etua.*

## Perustelut

Lapsen mielipiteen selvittämisestä ehdotetaan lakiin uutta pykälää. Koska lapsen muuttaminen pois lapsuudenkodistaan vaikuttaa merkittäväällä tavalla lapsen elämään, näkee sosiaali- ja terveysministeriö perustuslakivaliokunnan tavoin tärkeäksi lisätä lakiin oma erillinen säännös lapsen mielipiteen selvittämisestä liittyen erityisesti tilanteeseen, jossa päätetään lapsen muuttamisesta pois kotoa. Vammaisen lapsen mielipiteen ja toiveiden selvittämisessä on otettava huomioon lapsen valmius mielipiteensä muodostamiseen ja ilmaisemiseen. Lisäksi on huolehdittava siitä, että käytettävissä on lapsen mielipiteen selvittämiseen soveltuvat välineet ja menetelmät ja että lapsi saa tarvitsemansa tuen prosessin aikana. Lapselle annettava tuki on tärkeää, koska muutto voi olla vaikea sekä lapselle että läheisille. Mielipiteen selvittämiseen on varattava riittävästi aikaa ja lapselle on annettava tarvittava tieto lapsen ymmärtämällä tavalla.

Pykälän 2 momentin tarkoituksena on korostaa sitä, että lapsen mielipide voidaan jättää selvittämättä vain poikkeustapauksessa. Tällainen tilanne olisi esimerkiksi silloin, jos lapsen mielipiteen selvittäminen rasittaisi kohtuuttomasti lasta tai se ei olisi lapsen vamman tai sairauden vuoksi mahdollista. Mielipiteen selvittämisen vaikeus ei olisi peruste jättää selvittämistä tekemättä.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin tiedoista, joita lapselle ei saa antaa. Muuten lapsella on oikeus saada asiaan liittyen tarvitsemansa tieto.

Hallintolain 14 §:ssä säädetään vajaavaltaisen puhevallasta ja 34 §:ssä asianosaisen kuulemisesta. Hallintolain 14 §:n 3 momentin mukaan viisitoista vuotta täyttäneellä alaikäisellä ja hänen huoltajallaan tai muulla laillisella edustajallaan on kummallakin oikeus erikseen käyttää puhevaltaa asiassa, joka koskee alaikäisen henkilöä taikka henkilökohtaista etua tai oikeutta. Sosiaali- ja terveysministeriö esittää, että ehdotetussa sääntelyssä ei poikettaisi tästä hallintolain yleissäännöksestä.

## **19 b § Lapsen sivistykselliset oikeudet lapsen asuessa kodin ulkopuolella**

*Kodin ulkopuolella asuvan lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen ja opetukseen säädetään varhaiskasvatuslaissa, perusopetuslaissa sekä oppivelvollisuuslaissa (1214/2020). Lapsen asiakassuunnitelmaan on kirjattava, miten hänen varhaiskasvatuksensa, perusopetuksensa, oppivelvollisuuslaissa tarkoitettu koulutus tai muu opetus järjestetään lapsen asuessa kodin ulkopuolella.*

*Sosiaalityöntekijän on yhdessä lapsen huoltajan kanssa tehtävä yhteistyötä varhaiskasvatuksen, perusopetuksen tai muun lapsen opetuksen tai koulutuksen järjestäjän kanssa lapsen asuessa kodin ulkopuolella.*

*Lapsen hoidosta ja kasvatuksesta kodin ulkopuolella vastaavan henkilön tulee toimia yhteistyössä varhaiskasvatuksen, perusopetuksen tai muun lapsen opetuksen tai koulutuksen järjestäjän kanssa.*

## Perustelut

Lisättäväksi ehdotettavassa pykälässä säädettäisiin lapsen sivistyksellisistä oikeuksista tilanteessa, jossa lapsi asuu kodin ulkopuolella.

Pykälän 1 momentti korostaisi velvollisuutta huolehtia lapsen asuinpaikan valinnan yhteydessä myös siitä, että lapsen varhaiskasvatus tai koulunkäynti tulee asianmukaisesti järjestettyä lapsen muuttaessa asumaan kodin ulkopuolelle. Varhaiskasvatus tai koulunkäynti on olennainen osa lapsen elämää, kasvua ja kehitystä. Vammaiselle lapselle on erityistä merkitystä sillä, että koulu pystyy huolehtimaan hänen oppimisedellytyksistään.

Pykälän 2 ja 3 momentit korostavat sitä, että sosiaalityöntekijän, opetustoimen, perhehoitajan ja ryhmäkodin työntekijöiden tulee tehdä yhteistyötä lapsen asioissa yhdessä huoltajan kanssa.

## 4. lakiehdotus: Asiakasmaksulaki

### Hengityslaitetta käyttävien henkilöiden asema

**Perustuslakivaliokunnan lausunnon** mukaan hengityslaitetta käyttävien henkilöiden asema tukijärjestelmän muutoksissa tulee turvata nyt ehdotettua paremmin. Perustuslakivaliokunnan mielestä asiakasmaksulakiehdotusta on muutettava siten, että hengityslaitetta käyttävien hengityshalvauspotilaiden oikeuksiin ei aiheudu esityksellä kuvatulla tavalla vaikuttavia heikennyksiä. Tällainen muutos on edellytyksenä 4. lakiehdotuksen käsittelemiselle tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä.

**Sosiaali- ja terveysministeriö ehdottaa** perustuslakivaliokunnan lausunnon johdosta voimassa olevan asiakasmaksulain 5 §:n 3 kohdan muuttamista seuraavasti:

#### Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista

##### 5 § Maksuttomat terveyspalvelut

Terveydenhuollon palveluista ovat maksuttomia:

-----  
*3) hengityslaitteen varassa elävälle henkilölle annettava hoito, ylläpito terveydenhuollon laitoshoidon aikana sekä hoitoon liittyvät kuljetukset;*

**Sosiaali- ja terveysministeriö ehdottaa** asiakasmaksulain muutoksen lisäksi, että ehdotettuun uuteen vammaispalvelulakiin lisätään säännös taloudellisesta tuesta hengityslaitteen varassa elävälle henkilölle, joka korvaisi nykyisen ns. ylläpitokorvauksen kotihoidossa oleville. Lisäksi mainittujen muutosten johdosta nykyinen asiakasmaksuasetuksen 22 §, joka koskee hengityshalvauspotilaalle järjestettävää hoitoa ja sen maksuttomuutta kumottaisiin tarpeettomana ehdotetun hallituksen esityksen hyväksymisen jälkeen tehtävällä asetusmuutoksella.

#### Vammaispalvelulaki

**29 a § Taloudellinen tuki hengityslaitteen varassa elävälle henkilölle**  
(koko pykälä uusi)

*Hengityslaitteen varassa elävällä henkilöllä tarkoitetaan henkilöä, jonka elämän ylläpitäminen edellyttää henkitorviavanteen kautta toteutettavaa hengitystukihoitoa.*

*Hengityslaitteen varassa elävällä henkilöllä on oikeus saada taloudellista tukea ylläpitokustannuksiinsa silloin, kun hän ei ole terveydenhuollon laitoshoidossa. Taloudellisenä tukena myönnetään 1 400 euroa kuukaudessa.*

*Jos henkilöllä on oikeus saada yleisestä asumistuesta annetussa laissa (938/2014), eläkkeensaajan asumistuesta annetussa laissa (571/2007) tai opintotukilaissa (65/1994) tarkoitettua asumisen tukea, hänen on haettava ensisijaisesti sitä 2 momentissa tarkoitettuun taloudelliseen tukeen nähden. Tällöin henkilölle myönnettävästä taloudellisesta tuesta vähennetään henkilön saama asumisen tuki. Jos henkilö kuuluu useamman henkilön ruokakuntaan, joka saa yleistä asumistukea, vähennetään henkilölle myönnettävästä taloudellisesta tuesta osuus, joka lasketaan jakamalla ruokakunnalle maksettava yleinen asumistuki ruokakunnan jäsenten määrällä. Lisäksi henkilölle maksettavasta taloudellisesta tuesta voidaan vähentää 50 e kultakin vuorokaudelta, jolloin henkilö on ollut lyhytaikaisessa terveydenhuollon laitoshoidossa, jos henkilölle on maksettu taloudellista tukea myös tältä ajalta.*

*Edellä 2 ja 3 momentissa säädettyjä euromääriä tarkistetaan sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön asetuksella joka toinen vuosi kansaneläkeindeksistä annetun lain (456/2001) 2 §:ssä tarkoitetun kansaneläkeindeksin muutoksen mukaisesti. Laskennan perusteena käytetään kansaneläkeindeksin sitä pistelukua, jonka mukaan tarkistusvuoden tammikuussa maksettavina olleiden kansaneläkkeiden suuruus on laskettu. Tarkistusvuosi on se vuosi, jota seuraavan vuoden alusta indeksitarkistus toteutetaan. Indeksien mukainen euromäärä pyöristetään lähimpään 0,1 euroon. Indeksillä tarkistettu euromäärä tulee voimaan tarkistusvuotta seuraavan vuoden alusta.*

**Sosiaali ja terveystieteiden ministeriö ehdottaa** lisäksi vammaispalvelulakiin seuraavaa **siirtymäsäännöstä 38 §:n 4 momenttiin**:

*Edellä 29 a §:n 2 ja 3 momentissa säädettyt euromäärät vastaavat kansaneläkeindeksin sitä pistelukua, jonka mukaan vuoden 2023 tammikuussa maksettavina olleiden kansaneläkkeiden suuruus on laskettu. Mainitut euromäärät tarkistetaan kansaneläkeindeksin muutoksen mukaisesti ensimmäisen kerran vuonna 2025, ja tarkistettavat euromäärät tulevat voimaan vuoden 2026 alusta.*

**Perustelut**

Voimassa olevan asiakasmaksulain 5 §:n 3 kohdan mukaan terveydenhuollon palveluista ovat maksuttomia hengityshalvauspotilaalle annettava hoito ja ylläpito sekä hoitoon liittyvät kuljetukset siten kuin asetuksella tarkemmin säädetään. Hengityshalvauspotilaalle järjestettävästä hoidosta säädetään tarkemmin asiakasmaksuasetuksen 22 §:ssä, jonka 1 momentin mukaan hyvinvointialueen hengityshalvauspotilaalle järjestämä hoito ja hoitoon liittyvät kuljetukset ovat maksuttomia. Hoito tulee järjestää sairaalassa tai sairaalan kirjoista poistamatta kotihoidossa. Pykälän 2 momentin mukaan hengityshalvauspotilaaksi katsotaan henkilö, joka tarvitsee hengityshalvauksen johdosta pitkäaikaista hoitoa hengityshalvauslaitteessa tai lyhytaikaisempaa hoitoa

hengityshalvauslaitteessa edellyttävä hengityshalvaus, milloin se on aiheutunut poliosta tai sellaisesta muusta tartuntataudista, jonka sosiaali- ja terveysministeriö katsoo polioon verrattavaksi.

Voimassa olevien asiakasmaksulain ja –asetuksen säännösten perusteella hengityshalvauspotilaat ovat näin ollen nykyisin sairaalahoidossa tai sairaalan kirjoista poistamatta kotihoidossa, jolloin myös kotihoidossa on kysymys kotona annettavasta laitoshoidosta ja potilas on tämän perusteella oikeutettu saamaan laitoshoitoon liittyvät etuudet. Hoidosta vastuussa olevan sairaalan on siten maksettava potilaan hoito sekä hoitoon liittyvät kuljetukset ja lääkkeet. Asiakasmaksulain mukaan myös hengityshalvauspotilaan ylläpito on maksutonta. Maksuttomuus merkitsee potilaan kotihoidossa ollessa sitä, että sairaalan tulee maksaa potilaalle korvausta saamatta jääneestä ylläpidosta. (ks. mm. KHO 25.1.2022 /179 <https://www.finlex.fi/fi/oikeus/kho/lyhyet/2002/200200179>) Ylläpitokorvaus kotihoidossa oleville on ollut nykyisin noin 1 400 euroa kuukaudessa. Ylläpitokorvauksen laskentaperusteena on pääsääntöisesti käytetty nykyisen asiakasmaksuasetuksen 12 §:ssä säädettyä hoitopäiväkohtaista asiakasmaksua (enintään 49,60 euroa).

Vammaispalvelulakiuudistuksen tarkoituksena on, että jatkossa hengityslaitteen varassa elävät henkilöt eivät olisi enää sairaalan kirjoissa silloin, kun he ovat kotihoidossa, vaan heidän sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunsa järjestettäisiin vastavalla tavalla kuin muidenkin henkilöiden palvelut. Jatkossa on tarkoitus, että vammaispalvelut järjestettäisiin vammaispalvelulain perusteella eri tavoin vammaisille henkilöille mukaan lukien nykyiset hengityshalvauspotilaat. Hengityshalvausstatuksen omaavien henkilöiden tarvitseman palvelukokonaisuuden järjestäminen sosiaali- ja terveyspalveluina yhdenvertaisesti muiden vammaisten henkilöiden kanssa vahvistaisi heidän itsemääräämisoikeuttaan, osallisuuttaan ja oikeusturvaansa. Statuksen nykyisten omaajien oikeusturvan kannalta ratkaisevaa olisi yhdenvertainen oikeus palvelutarpeen arviointiin, palvelusuunnitteluun ja muutoksenhakukelpoisiin päätöksiin. Tarkoitus on, että nykyiset hengityshalvauspotilaat saisivat jatkossa palvelunsa vammaispalvelulain mukaisena asumisen tukena, johon liitetään tarvittaessa myös terveydenhuoltolain perusteella kotiin järjestettäviä terveydenhuollon palveluita tai muiden lakien perusteella järjestettäviä palveluita. Asumisen tukeen sisältyvät palvelut olisivat maksuttomia.

***Nyt ehdotetulla asiakasmaksulain 5 §:n 3 kohdan muutoksella turvattaisiin jatkossakin perustuslakivaliokunnan edellyttämällä tavalla hengityslaitteen varassa elävien henkilöiden maksuton terveydenhoito sekä hoitoon liittyvät kuljetukset.*** Tämä tarkoittaisi sitä, että sekä terveydenhuollon laitoshoidossa (sairaalahoidossa tai esim. terveyskeskuksen vuodeosastolla) että kotihoidossa olevat kyseiset henkilöt saisivat jatkossakin kaikki terveydenhuollon palvelunsa ja niihin liittyvät kuljetukset maksutta. Lisäksi hengityslaitteen varassa elävän henkilön ylläpito terveydenhuollon laitoshoidon aikana olisi maksutonta kuten nykyisinkin. Terveydenhuollon laitoshoitoon sisältyvät myös tarvittavat lääkkeet.

Jatkossa hengityslaitteen varassa eläville henkilöille, jotka eivät ole terveydenhuollon laitoshoidossa, ei maksettaisi enää asiakasmaksulain ja –asetuksen perusteella niin sanottua ylläpitokorvausta, sillä he eivät olisi enää sairaalan kirjoissa ollessaan kotihoidossa. Sen sijaan näille henkilöille myönnettäisiin nykyistä ylläpitokorvausta vastaavaa taloudellista etua ehdotetun uuden vammaispalvelulain 29 a §:n perusteella. Tällöin myös kotihoidossa olevien henkilöiden osalta säilytettäisiin perustuslakivaliokunnan edellyttämällä tavalla nykyiset asiakasmaksulakiin – ja asetukseen perustuvat etuudet. Koska henkilö ei olisi enää kotona asuessaan laitoshoidossa, hän ei voisi

saada kuitenkin sairaalahoitoon kuuluvia maksuttomia lääkkeitä sairaalasta, vaan lääkkeet tulisi hankkia itse reseptillä. Lääkkeiden osalta vuosiomavastuu on 592,16 euroa vuonna 2023. Koska kotihoidossa olevat henkilöt saisivat kuitenkin ehdotetun vammaispalvelulain 29 a §:n mukaisen taloudellisen tuen ylläpitokustannuksiinsa, voidaan katsoa, että lääkekustannukset jäisivät kuukaudessa (49,35 euroa) kohtuulliseksi suhteessa henkilölle kuukausittain maksettavaan taloudelliseen tukeen, joka olisi 1400 euroa kuukaudessa vähennettynä henkilölle maksettu asumisen tuki.

Koska hengityslaitteen varassa elävät henkilöt eivät olisi enää kotona asuessaan sairaalan kirjoissa, ei ole perusteltua säilyttää heidän osaltaan ns. ylläpitokorvausta koskevaa sääntelyä asiakasmaksulaissa – ja asetuksessa, joissa säädetään asiakkaalta perittävistä asiakasmaksuista sekä tiettyjen palvelujen maksuttomuudesta. Lisäksi asiakasmaksuasetuksen 22 §:n sääntely on terminologialtaan vanhentunutta eikä asiakasmaksuja koskevassa lainsäädännössä ole ylipäättään perusteltua säätää siitä, miten hengityslaitteen varassa elävät henkilö (nyk. hengityshalvauspotilas) määritellään. Tämän vuoksi ehdotetaan, että **asiakasmaksuasetuksen 22 §:n sijaan uuteen vammaispalvelulakiin lisätään säännös taloudellisesta tuesta hengityslaitteen varassa elävälle henkilölle (uusi 29 a §).**

Vammaispalvelulakiin ehdotetun 29 a §:n 1 momentissa määriteltäisiin hengityslaitteen varassa elävä henkilö, jolla tarkoitettaisiin henkilöä, jonka elämän ylläpitäminen edellyttää henkitorviavanteen kautta toteutettavaa hengitystukihoitoa. Säännöksellä on tarkoitus säilyttää asiakasmaksuasetuksen 22 §:ssä säädetty nykytila hengityshalvauspotilaiden statusmäärittelyn osalta. Hengityslaitteen varassa olevalla henkilöllä ei tarkoitettaisi säännöksessä kaikkia hengityslaitetta tai hengitystukihoitoa saavia henkilöitä, vaan sellaisia henkilöitä, joille on tehty trakeostomia eli henkitorviavanne ja jotka tarvitsevat elämänsä ylläpitämiseen henkitorviavanteen kautta toteutettavaa hengitystukihoitoa. Trakeostomia on kirurginen toimenpide, jossa tehdään avanne kaulan ihon läpi henkitorveen. Samalla avanteeseen laitetaan erillinen trakeostomiakanyyli, joka pitää sen avoinna. Henkitorviavanteen kautta toteutettavassa hengitystukihoidossa avustetaan henkilön hengitystä paineilmaa puhaltavalla laitteella henkitorviavanteen kautta toteutettavana (invasiivinen hengitystuki). Invasiiviseen hengitystukeen saatetaan päätyä yleensä silloin, jos elimistön voimavarat eivät riitä ylläpitämään ja turvaamaan riittävää hengitystä. Invasiivinen hengitystuki edellyttää hengityslaitteen toimintaan ja hengitystukihoitoon perehtyneen ulkopuolisen henkilön läsnäoloa, apua ja valvontaa.

Ehdotetun pykälän 2 momentin mukaan hengityslaitteen varassa elävällä henkilöllä olisi oikeus saada taloudellista tukea ylläpitokustannuksiinsa silloin, kun hän ei ole terveydenhuollon laitoshoidossa. **Taloudellisena tukena myönnettäisiin 1 400 euroa kuukaudessa. Taloudellinen tuki olisi subjektiivinen oikeus, joka edellyttäisi 1 momentissa tarkoitettua hengityslaitteen varassa elävän henkilön statusta.** Koska kyseessä on lääketieteellistä arviointia edellyttävä tila, edellyttäisi tuen myöntäminen

käytännössä hengityslaittehoitoon perehtyneen erikoislääkärin lausuntoa, jonka mukaan henkilö täyttää 1 momentissa säädetyt edellytykset eli että hän on hengityslaitteen varassa elävä henkilö.

Pykälän 3 momentin mukaan henkilön tulisi 2 momentissa tarkoitettuun taloudelliseen tukeen nähden ensisijaisesti hakea asumisen tukia, jos hänellä on oikeus saada yleisestä asumistuesta annetussa laissa (938/2014), eläkkeensaajan asumistuesta annetussa laissa (571/2007) tai opintotukilaissa (65/1994) tarkoitettua asumisen tukea. Tällöin henkilölle myönnettävästä **taloudellisesta tuesta vähennettäisiin henkilön**

**saama asumisen tuki.** Jos henkilö kuuluisi useamman henkilön ruokakuntaan, joka saa yleistä asumistukea, tulisi maksettavasta yleisestä asumistuesta laskea ”henkilön oma osuus”, joka vähennettäisiin henkilölle myönnettävästä taloudellisesta tuesta osuus. Tämä osuus laskettaisiin jakamalla ruokakunnalle maksettava yleinen asumistuki ruokakunnan jäsenten määrällä. **Lisäksi henkilölle maksettavasta taloudellisesta tuesta voitaisiin vähentää 50 e kultakin vuorokaudelta, jolloin henkilö on ollut lyhytaikaisessa terveydenhuollon laitoshoidossa, jos henkilölle on maksettu taloudellista tukea myös tältä ajalta.** Momentissa säädettyjen vähennysten tekeminen ei heikentäisi hengityslaitteen varassa elävän henkilön taloudellista asemaa, sillä nykyisin sairaalan kirjoilla kotihoidossa olevat henkilöt eivät ole voineet saada asumisen tukia. Kun he jatkossa olisivat mainittujen asumisen tukien piirissä, heidän tulisi ensisijaisesti hakea näitä tukia, jolloin 2 momentissa tarkoitettua 1400 euron taloudellisesta tuesta vähennettäisiin asumisen tuki. Jos henkilö taas joutuisi lyhytaikaisesti terveydenhuollon laitoshoidoon, saisi hän asiakasmaksulain perusteella sairaalassa maksuttoman ylläpidon, mikä voitaisiin vastaavasta vähentää hänen taloudellisesta tuestaan. Tämä olisi perusteltua kaksinkertaisen kompensoinnin välttämiseksi.

Pykälän 4 momentissa säädettäisiin **indeksitarkistuksista.** Edellä 2 ja 3 momentissa säädettyjä euromääriä tarkistettaisiin sosiaali- ja terveysministeriön asetuksella joka toinen vuosi kansaneläkeindeksistä annetun lain (456/2001) 2 §:ssä tarkoitetun kansaneläkeindeksin muutoksen mukaisesti. Laskennan perusteena käytettäisiin kansaneläkeindeksin sitä pistelukua, jonka mukaan tarkistusvuoden tammikuussa maksettavina olleiden kansaneläkkeiden suuruus on laskettu. Tarkistusvuosi olisi se vuosi, jota seuraavan vuoden alusta indeksitarkistus toteutetaan. Indeksien mukainen euromäärä pyörästettäisiin lähimpään 0,1 euroon. Indeksillä tarkistettu euromäärä tulisi voimaan tarkistusvuotta seuraavan vuoden alusta.

Vammaispalvelulakiin ehdotettavassa **siirtymäsäännöksessä** säädettäisiin indeksitarkistusta koskevista siirtymäsäännöksistä. Edellä 29 §:n 2 ja 3 momentissa säädetty euromäärät vastaisi kansaneläkeindeksin sitä pistelukua, jonka mukaan vuoden 2023 tammikuussa maksettavina olleiden kansaneläkkeiden suuruus on laskettu. Mainitut euromäärät tarkistettaisiin kansaneläkeindeksin muutoksen mukaisesti ensimmäisen kerran vuonna 2025, ja tarkistettut euromäärät tulisivat voimaan vuoden 2026 alusta.

## **Hengityshalvausstatuksen omanneiden henkilöiden maksuihin ja etuuksiin tehtyjen muutosten taloudelliset vaikutukset**

Hengityshalvauspotilaiden palvelujen ja etuuksien muutokset kokonaisuudessaan olisivat aiheuttaneet hallituksen esityksen vaikutusarvion mukaan hyvinvointialueille 3,7 miljoonan säästöt ja 0,06 miljoonan asiakasmaksutuoton kasvun sekä lisäksi Kelalle 1,7 miljoonan kustannuksien kasvun. Jos hengityshalvauspotilaiden palvelujen ja etuuksien mallia muutettaisiin ministeriön ehdottaman uuden mallin mukaiseksi, hyvinvointialueen asiakasmaksutuoton kasvu poistuisi ja lisäksi ylläpitokorvauksen kustannukset muuttuisivat.

Hallituksen esityksen mukaan keskimääräisen toteutuneen ylläpitokorvauksen arvioidaan nykyisellään olevan 1400 euroa kuukaudessa asiakasta kohti. Ministeriön ehdottamassa uudessa mallissa hengityshalvauspotilas saisi Kelan asumistukea ja lisäksi taloudellista tukea niin, että niiden yhteinelaskettu enimmäismäärä olisi aiemmin myönnetyn keskimääräisen ylläpitokorvauksen määrän suuruinen eli noin 1400 euroa kuukaudessa.

Ylläpitokorvauksen poistamisen säästövaikutuksiksi on hallituksen esityksessä arvioitu 1,7 miljoonaa euroa. Siten ylläpitokorvauksen poistaminen, kun summasta on vähennetty Kelan asumistukimenojen kasvu 0,4 miljoonaa euroa, aiheuttaisi  $1,7 \text{ miljoonaa} - 0,4 \text{ miljoonaa} = 1,3 \text{ miljoonan}$  vuositaitosten kustannusten kasvun hallituksen esityksessä arvioituihin taloudellisiin vaikutuksiin nähden. Hallituksen esityksessä ylläpitokorvauksen poistosta aiheutunut kustannusten aleneminen olisi vähentynyt asteittain 1.1.2026 alkaen ja tulleet täysimääräisesti voimaan vuonna 2030.

Muutoksen taloudelliset vaikutukset yhteensä:

- Vaikutus hyvinvointialueiden kustannuksiin: asiakasmaksutuoton väheneminen 0,06 miljoonaa euroa sekä kustannusten kasvu 1,3 miljoonan euron edestä, alkaen vuodesta 2026, täysimääräisesti vuodesta 2030 alkaen.
- Vaikutus Kelan kustannuksiin: ei vaikutusta suhteessa hallituksen esityksen vaikutusarvioon
- Taloudelliset vaikutukset suhteessa hallituksen esitykseen, miljoonaa euroa:  
(Vaikutukset laskettu vuoden 2022 hinnoin)

| Muutos                                                                         | 2023 | 2024 | 2025 | 2026                   | 2027              | Täysimääräinen tilanne |
|--------------------------------------------------------------------------------|------|------|------|------------------------|-------------------|------------------------|
| Hengityshalvauspotilaiden ylläpitokorvausta vastaavan korvauksen säilyttäminen |      |      |      | <b>+0,3<br/>(20 %)</b> | <b>+0,5 (40%)</b> | <b>+1,36</b>           |

## Sosiaali- ja terveystalokunnan saamat asiantuntijalausunnot

Osa lausunnonantajista oli ilmaissut lausunnossaan pitävänsä lakiuudistusta kokonaisuudessaan kannatettavana, vaikka lausuntoihin sisältyi myös muutosehdotuksia esitykseen.

Lakiuudistusta pidettiin näissä lausunnoissa kannatettavana muun muassa sillä perusteella, että uudistus edistää osaltaan vammaisten henkilöiden oikeusturvaa, osallisuutta ja yhdenvertaista kohtelua, itsenäistä elämää ja itsemääräämisoikeutta sekä osallisuutta ja yhteiskuntaan osallistumista.

### Vammaispalvelulaki

Suurin osa lausunnonantajien huomioista koski ehdotusta uudeksi vammaispalvelulaiksi. Lausunnoissa nousivat esiin suurimpina teemoina ikääntymisrajaus, säännösten tarkkarajaisuus ja asiakasmaksut.

### Soveltamisala ja ikääntymisrajaus

Osa lausunnonantajista, pääasiassa Kuntaliitto ja kuntien ja kuntayhtymien edustajat, piti soveltamisalaa vaikeatulkintaisena. Näissä lausunnoissa nostettiin esiin tarve määritellä selkeämmin, kuka on oikeutettu vammaispalvelulain mukaisiin palveluihin ja nähtiin tarve määritellä käytettyjä käsitteitä.

Joissain lausunnoissa nostettiin myönteisenä huomiona esiin, että lakiehdotuksessa vammaispalveluita myönnettäisiin henkilön yksilöllisen tarpeen eikä diagnoosin perusteella.

Ikääntymisrajausten osalta osa lausunnonantajista jakoi perustuslakivaliokunnan näkemyksen siitä, että ikääntymisrajaus heikentäisi tosiasiallisesti iäkkäiden vammaisten ihmisten oikeuksien toteutumista (mm. Yhdenvertaisuusvaltuutettu, Vanhusasiavaltuutettu, HUS, monet vammaisjärjestöt). Osa heistä ehdotti rajauksen poistamista ja osa näki tarpeellisuutta muuttaa rajausta tai huolehtia sen toimeenpanosta siten, että ikääntyneenä vammautuneiden yhdenvertaisuus tosiasiallisesti toteutuisi. Moni lausunnonantaja piti ikääntymisrajausta kannatettavana tai välttämättömänä huomioiden väestön ikärakenteen ennakoitu kehitys (mm. Kuntaliitto ja osa kunnista, THL)

**Sosiaali- ja terveysministeriö esittää**, että ikääntymisrajaus poistetaan lain soveltamisalasta perustuslakivaliokunnan lausunnon mukaisesti ja viittaa asiasta edellä tässä lausunnossa toteamaansa.

### **Taloudelliset vaikutukset ikääntymisrajausten poistamisesta**

Ministeriö toteaa, että ikääntymisrajausten poistaminen muuttaa esityksen taloudellisia vaikutuksia. Rajauksen poisto vaikuttaa merkittävämmän tulevaisuudessa. Väestön ikääntyessä vammaispalveluiden saajamäärät ja siten myös kustannukset kasvavat tulevaisuudessa ikääntymisrajausten poiston myötä enemmän kuin jos rajausta olisi säilytetty.

Palvelut, joiden kustannuksiin ikääntymisrajauksella on eniten vaikutusta, ovat asumisen tuki muiden kuin kehitysvammaisten henkilöiden osalta sekä liikkumisen tuki. Ikääntymisrajausten sisällyttämisen esitykseen ja sen voimaantulon vuodesta 2026 lähtien arvioitiin lisäävän hyvinvointialueiden asiakasmaksutuottoja asumisen tuen osalta arviolta 0,7 miljoonalla vuodesta 2026 lähtien. Liikkumisen tuen osalta hyvinvointialueille olisi aiheutunut 2,7 miljoonan säästö palvelun kustannuksissa sekä 0,7 miljoonan euron kasvu asiakasmaksutuottoon vuodesta 2026 alkaen. Nämä säästöt ja asiakasmaksutuottojen kasvut, 4,1 miljoonaa euroa, jäisivät ikääntymisrajausten poiston myötä toteutumatta.

Kuitenkin hallinnollinen työn arvioitiin lisääntyvän vuosien 2023-2025 ajaksi, kun asiakkaita olisi siirtynyt sosiaalihuoltolain piiriin. Ikääntymisrajausten poiston myötä nämä arvioidut kustannukset olivat  $0,73 + 0,02 = 0,75$  miljoonaa euroa vuodessa. Vaikutusarviossa kaikesta esityksen aiheuttamasta hallinnollisesta työstä on lisäksi vähennetty normaali asiakassuunnitelmien ja päätösten päivitystyö, mutta sen vaikutusta ikääntymisrajausten aiheuttamaan hallinnolliseen työhön ei ole erikseen eritelty.

Taloudelliset vaikutukset yhteensä:

- noin 0,75 miljoonan euron vuosittainen kustannusten alenema vuosina 2023-2025
- lisäkustannukset vuodesta 2026 alkaen noin 4,1 miljoonaa euroa
- Taloudelliset vaikutukset suhteessa hallituksen esitykseen, miljoonaa euroa:  
(Vaikutukset laskettu vuoden 2022 hinnoin)

| Muutos | 2023 | 2024 | 2025 | 2026 | 2027 | Täysimääräinen tilanne |
|--------|------|------|------|------|------|------------------------|
|        |      |      |      |      |      |                        |

|                                 |       |       |       |      |      |             |
|---------------------------------|-------|-------|-------|------|------|-------------|
| Ikääntymisrajausten poistaminen | -0,75 | -0,75 | -0,75 | +4,1 | +4,2 | ei arvioitu |
|---------------------------------|-------|-------|-------|------|------|-------------|

### **Tarkkarajaisuus**

Monet lausunnonantajat näkivät, että lain soveltamisalaa sekä palveluja koskevien säännösten kirjoitustapaa tulisi tarkentaa, jotta niiden soveltaminen ei aiheuta tulkinnanvaraisia tilanteita.

**Sosiaali- ja terveysministeriö esittää** erityisesti perustuslakivaliokunnan lausunnon pohjalta useita tarkennuksia subjektiivisia oikeuksia koskeviin säännöksiin. Muutoksia on käsitelty yllä perustuslakivaliokunnan lausuntoon vastaamisen yhteydessä.

### **Asiakasprosessi**

Osa vammaisjärjestöistä esitti, että lakiesitykseen tulee lisätä STM:n Osallisuustyöryhmän esittämä lause 5 §:ään: ”Asiakkaan esittämästä avun ja tuen tarpeesta tai palvelun toteuttamistavasta voidaan poiketa vain perustellusta syystä, joka on kirjattava päätökseen.” Tällä lisäyksellä voitaisiin parantaa asiakkaan osallisuutta palveluprosessissa.

**Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa, että vammaisen henkilön osallisuutta ja oikeusturvaa asiakasprosessissa on hallituksen esityksessä vahvistettu lausunnoissa kuvatulla tavalla.**

Vammaisten henkilöiden oma näkemys palveluiden tarpeesta ja tuottamistavasta on aina kirjattava asiakassuunnitelmaan ja asiakassuunnitelmasta poikkeaminen on perusteltava. Sosiaalihuoltolain 39 § velvoittaisi jatkossa siihen, että asiakassuunnitelmaan tulee kirjata muun muassa asiakkaan ehdotus sellaisesta palveluiden tuottamis- ja toteuttamistavasta, jolla voidaan parhaiten vastata hänen tarpeisiinsa. Lisäksi sosiaalihuoltolain 45 § velvoittaisi jatkossa siihen, että ”Jos asiakassuunnitelmaan kirjatusta sosiaalipalvelujen kokonaisuudesta poiketaan, poikkeaminen on perusteltava päätöksessä.”

Lisäksi hallituksen esitykseen sisältyvän, asiakassuunnitelmaa koskevan sosiaalihuoltolain 36 §:n mukaan ”Arviointia tehtäessä on kunnioitettava asiakkaan itsemääräämisoikeutta ja otettava huomioon hänen toivomuksensa, mielipiteensä ja yksilölliset tarpeensa. Erityistä huomiota on kiinnitettävä lasten ja nuorten sekä vammaisten ja erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden itsemääräämisoikeuden kunnioittamiseen. Iäkkään henkilön palvelutarpeen selvitystä tehtäessä on lisäksi noudatettava vanhuspalvelulakia. Vammaisen henkilön palvelutarvetta arvioitaessa on lisäksi noudatettava vammaispalvelulakia.”

### **Valmennus**

Osa vammaisjärjestöistä esitti huolensa kehitysvammalain mukaisen työhönvalmennuksen ja työtoiminnan asiakkaiden aseman heikkenemisestä, kun työhönvalmennuksesta ja työtoiminnasta säättänyt lain 35 § kumottaisiin. Lausunnoista osassa esitettiin, että työhönvalmennus tulisi lisätä vammaispalvelulakiin esimerkiksi valmennusta koskeviin pykäliin, jolloin työhönvalmennusta voisi saada subjektiivisena oikeutena.

**Sosiaali- ja terveysministeriö** toteaa, että kaikki työllistymistä edistävät sosiaalihuollon toimet, mukaan lukien työhönvalmennus, sisältyvät vanhaan vuoden 1982 sosiaalihuoltolakiin. Lisäksi käynnissä on Marinin hallituksen hallitusohjelmaan kuuluva Työkykyohjelma alueellisine kehittämishankkeineen. **Työkykyohjelmassa** on tavoitteena edesauttaa osatyökykyisten työllistymistä ja työssä jaksamista. Ohjelmassa painopistettä siirretään työkyvyttömyyden tarkastelusta olemassa olevan työ- ja toimintakyvyn vahvistamiseen ja työllistymisen edistämiseen. **Työllistymistä edistävien pykälien muuttaminen odottaa hankkeista saatavia tuloksia, sillä säädösten valmistelu ei ole tarkoituksenmukaista ennen kuin tulokset ovat käytössä.**

### **Henkilökohtainen apu**

Osa vammaisjärjestöistä katsoi, että henkilökohtaisen avun voimavaraedellytys (palvelun myöntämisen edellytys siitä, että vammainen henkilö kykenee itsenäisesti tai tuettuna muodostamaan ja ilmaisemaan tahtonsa avun sisällöstä) tulisi poistaa, koska se on syrjivä ja YK:n vammaissopimuksen vastainen. Järjestöjen lausunnoissa tuodaan esiin, että jos voimavaraedellytystä ei poisteta, on erityisestä osallisuuden tuesta tehtävä myönnettävien tuntimäärien osalta yhdenvertainen vapaa-ajan henkilökohtaisen avun kanssa niin, että erityisen osallisuuden tuen kuukausittaisista vähimmäistuntimääriä nostetaan.

**Sosiaali- ja terveysministeriö** toteaa, että YK:n vammaissopimuksen 19 artikla turvaa vammaisten henkilöiden yhdenvertaista oikeutta elää yhteisössä. Sopimuspuolten tehtävänä on turvata tehokkaat ja asianmukaiset toimet, jotta vammaiset henkilöt pystyvät nauttimaan tästä oikeudesta täysimääräisesti. Sopimuspuolten tulee myös varmistaa, että saatavilla on valikoima kotiin annettavia palveluita sekä asumis- ja laitospalveluita sekä muita yhteiskunnan tukipalveluita mukaan lukien henkilökohtaista apua, jota tarvitaan tukemaan elämistä ja osallisuutta yhteisössä sekä estämään eristämistä tai erottelua yhteisöstä.

YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien komitea on antanut 7.4.2022 ratkaisunsa Suomea vastaan vuonna 2018 nostetussa yksilövalituksessa S.K. v. Suomi (nro 46/2018). Valitus koski henkilökohtaisen avun myöntämistä kehitysvammaisen henkilön omaan asuntoon. Ratkaisussaan komitea katsoi Suomen loukanneen yksilövalituksen tehneen henkilön kohdalla vammaisyleissopimuksen 19 artiklaa (eläminen itsenäisesti ja osallisuus yhteisössä) ja 5 artiklaa (tasa-arvo ja yhdenvertaisuus).

Perusteluissaan komitea piti ongelmallisena sitä, että valittajan hakema henkilökohtainen apu, joka olisi mahdollistanut hänen itsenäisen asumisensa, evättiin sillä perusteella, ettei valittajan katsottu olevan kykenevä ilmaisemaan tahtoaan. Sen sijaan komitea ei ottanut kantaa siihen, olisiko valittajalle pitänyt myöntää henkilökohtainen apu siinä laajuudessa kuin hän sitä haki. Komitea suositti lisäksi, että Suomi ryhtyy toimiin, joilla estetään vastaavat loukkaukset tulevaisuudessa. Komitea suositteli erityisesti, että Suomi muuttaa vammaispalvelulakia varmistaakseen, ettei lain voimavarakriteeri, joka perustuu avunsaajan "kykyyn" määritellä tarvittavan avun sisältö ja toteutustapa, estä itsenäistä elämää henkilöiltä, jotka tarvitsevat tukea päätöksenteossaan.

Komitean ratkaisu on otettu huomioon hallituksen esityksen valmistelussa. Lakiehdotuksen 9 §:n 3 momentin mukaan henkilökohtaisen avun myöntämisen edellytyksenä on, että vammainen henkilö kykenee itsenäisesti tai tuettuna muodostamaan ja ilmaisemaan tahtonsa avun sisällöstä. **Ehdotettu säännös turvaa henkilökohtaisen avun myös niille vammaisille henkilöille, jotka tarvitsevat tukea tahtonsa muodostamiseen ja ilmaisemiseen.**

Perustuslakivaliokunta ei lausunnossaan puuttunut henkilökohtaisen avun myöntämisen edellytyksiin.

Jos vammaisella henkilöllä ei millään kommunikointikeinolla tuettunakaan arvioitaisi olevan säännöksen edellyttämää kykyä muodostaa ja ilmaista tahtoansa avun sisällöstä ja siten käyttää henkilökohtaista apua, olisi huolehdittava, että muilla palveluilla turvataan hänen itsemääräämisoikeutensa ja osallisuutensa toteutuminen. Yleensä parhaiten tämä tuki voitaisiin toteuttaa erityisenä osallisuuden tukena, mutta joissain tilanteissa myös valmennuksena tai osana asumisen tuen palveluita. Henkilökohtainen apu ei parhaalla mahdollisella tavalla vastaa kaikkien vammaisten henkilöiden tarpeisiin. **Tarkoituksena lakiehdotuksessa on tarjota vammaisille henkilöille yhdenvertaisuuden toteutumiseksi erilaisia palveluvaihtoehtoja.**

Vaihtoehtoisesti vammaisjärjestöjen taholta ehdotettiin erityisen osallisuuden tuen kuukausittaisen vähimmäistuntimäärän nostoa. Henkilökohtaisen avun myöntämisperusteet on asetettu niin mataliksi, että henkilökohtaisen avun ulkopuolelle jää vain hyvin pieni joukko sellaisia vammaisia henkilöitä, joiden palvelutarve on erittäin suuri ja jaksaminen usein rajallista. Nämä henkilöt ovat usein päivätoiminnan piirissä, jossa heillä on mahdollisuus osallisuuteen ja aktiiviseen toimintaan. Tämän toiminnan lisäksi heillä ei usein ole tarvetta tai jaksamista suureen määrään muuta osallisuutta edistävää toimintaa. **Ministeriö korostaa, että pykälässä mainittu tuntimäärä on vähimmäistuntimäärä, ja että palvelua tulee aina myöntää vammaisen henkilön yksilöllisen tarpeen mukaan.**

Hallituksen esityksen mukaan siirtymäsäännöksistä johtuen lain voimaantulosta 31.12.2025 asti minimituntimäärä olisi 10 tuntia kuukaudessa. Sen jälkeen eli 1.1.2026 lähtien määrä nousisi 20 tuntiin.

**Sosiaali- ja terveysministeriö esittää, että erityisen osallisuuden tuen voimaantulon siirtymäaikaa lyhennetään päättymään 31.12.2024 hallituksen esityksessä ehdotetun ajankohdan 31.12.2025 sijaan. Siirtymäajan aikana minimituntimäärä olisi 10 tuntia kuukaudessa ja noudettaisiin sen jälkeen 20 tuntiin.**

**Pykäläehdotus esitykseen sisältyvään vammaispalvelulain 38 §:n 1 momenttiin:**

*Poiketen siitä, mitä 12 §:n 4 momentissa säädetään, vammaiselle henkilölle on järjestettävä erityistä osallisuuden tukea vähintään 10 tuntia kuukaudessa ennen 1 päivää tammikuuta 2025.*

Taloudelliset vaikutukset

Hallituksen esityksessä on arvioitu, että palvelun järjestämisen vuosikustannus silloin, kun palvelua annetaan 10 tuntia kuukaudessa, on 6,3 miljoonaa euroa. Niinpä 10 tunnin lisääminen vuodelle 2025 aiheuttaisi 6,3 miljoonan kertaluontoisen lisäystarpeen rahoitukseen.

### **Erityinen osallisuuden tuki**

Muutamassa lausunnossa käsiteltiin kysymystä siitä, voiko lakiehdotuksen mukaan asiakas saada henkilökohtaista apua ja erityistä osallisuuden tukea saada yhtäaikaaisesti. Muun muassa Kuntaliitto esitti, että erityisen tuen suhde henkilökohtaisen avun palveluun tulee määritellä selkeästi siten, että niitä ei voida myöntää samanaikaisesti.

**Sosiaali- ja terveysministeriö** toteaa, että erityinen osallisuuden tuki olisi tarkoitettu tilanteisiin, joissa vammainen henkilö ei kykene muodostamaan ja ilmaisemaan tahtoaan henkilökohtaisen avun sisällöstä tai jos henkilökohtainen apu ei ole muuten sopiva palvelu vammaisen henkilön osallisuuden tukemiseen. Kuitenkin erityisen osallisuuden tuen viimesijaisuus on lausuntokierroksella saadun palautteen perusteella poistettu.

Sosiaali- ja terveysministeriö on tarkentanut erityisen osallisuuden tuen pykälää perustuslakivaliokunnan tarkkarajaisuuden vaatimuksen pohjalta. Pykälään on nostettu palvelun tarkoituksen kuvaukseen tieto siitä, että ”Erityisen osallisuuden tuen tarkoitus on turvata vammaisen henkilön oikeus osallistua ja päästä osalliseksi sosiaalisen vuorovaikutuksen tilanteissa ja vapaa-ajantoiminnassa myös silloin, kun hän ei kykene itsenäisesti tai tuettuna muodostamaan ja ilmaisemaan tahtoaan avun sisällöstä tai kun henkilökohtainen apu ei ole hänelle sopiva palvelu.” ***Pykälässä tuotaisiin siis ilmi, että henkilökohtainen apu ja erityinen osallisuuden tuki on tarkoitettu eri asiakasryhmille eikä ole heidän tarpeidensa kannalta tarkoituksenmukaista, että asiakas saisi molempia palveluja samaan aikaan. Erityisen osallisuuden tuen saannin edellytyksenä ei kuitenkaan ole, että vammainen henkilö olisi hakenut ensin henkilökohtaista apua ja tämä palvelu olisi häneltä evätty.***

### **Asumisen tuki**

Joissain vammaisjärjestöjen lausunnoissa katsotaan, että lakiesityksen ja perusoikeuksien toteutumisen lähtökohtana tulee selkeämmin yleisesti olla vammaisen henkilön oikeus valita itse, missä ja keiden kanssa hän asuu. Osassa näistä lausunnoista ehdotetaan, että asumisen tuen pykälän momentti ”Asumisen tuki voidaan järjestää yksittäiseen asuntoon tai ryhmämuotoisesti toteutettuun asumiseen” muutettaisiin muotoon: ”Asumisen tuki järjestetään yksittäiseen asuntoon, tai ryhmämuotoisesti toteutettuun asumiseen, mikäli asiakas tätä pyytää”.

**Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa**, että hallituksen esitykseen sisältyvässä asumisen tukea koskevassa pykälässä edellytetään seuraavaa: ”Asumisen tukea on järjestettävä vammaisen henkilön yksilöllisen tarpeen mukainen määrä ensisijaisesti vammaisen henkilön toivomalla tavalla.” Lisäksi pykälän mukaan ”Asumisen tuki on toteutettava siten, että vammaisen henkilön itsemääräämisoikeus, osallisuus ja yksityisyys toteutuu”. Sosiaali- ja terveysministeriö katsoo, että pykälän sisältämä kirjaus on muotoiluna jopa lausunnoissa ehdotettua laajempi, sillä siinä veloitetaan otta-  
maan asiakkaan muutkin toiveet huomioon.

***Jotta hyvinvointialueet eivät järjestäisi alimitoitettuja tai vammaisen henkilön kannalta toimimattomalla tavalla järjestettyjä palveluita, vammaisen henkilön osallisuutta ja oikeusturvaa asiakasprosessissa on hallituksen esityksessä vahvistettu.*** Vammaisten henkilöiden oma näkemys palveluiden tarpeesta ja tuottamistavasta on aina kirjattava asiakassuunnitelmaan ja asiakassuunnitelmasta poikkeaminen on perusteltava. Nämä muutokset sisältyvät hallituksen esityksen ehdotukseen sosiaalihuoltolain 39 ja 45 §:n muutoksista. Siitä huolimatta käytännössä toteutuvaan palvelutasoon vaikuttavat hyvinvointialueiden budjetit ja päätöksenteko sekä työntekijöiden toimintatavat.

Kaiken kaikkiaan ***vammaisen henkilön asumisen tukemisen tavoitteena on lisätä asiakkaan saataville entistä enemmän asumisen vaihtoehtoja ja yksilöllisiä asumisen ratkaisuja.*** Kuitenkin lainsäätäjän on säädettävä lakeja, jotka ovat käytännössä hyvinvointialueiden toteutettavissa. Perustuslakivaliokunta on kiinnittänyt tähän seikkaan huomiota useissa lausunnoissaan.

## **Lapsen asumisen tuki**

Lapsen asumisen tukea käsittelevää pykälää pidettiin useassa lausunnossa kannatettavana ja tarpeellisenä. Lausunnoissa nähtiin, että pykälä turvaa nykyistä lainsäädäntöä paremmin lapsen oikeuden asua kotona muun perheensä kanssa ja saada tarvitsemansa asumisen tuki kotiin. Lausujen mukaan lapsen asuminen kodin ulkopuolella vammaispalveluna järjestettynä edellytysten täytyessä on tärkeä uudistus myös vammaisten lasten ja heidän perheidensä yhdenvertaisuuden näkökulmasta.

Parissa lausunnossa oli lisäksi todettu myös perustuslakivaliokunnan esiin nostama kanta siitä, että vammaisen lapsen oikeutta tulla kuulluksi tulisi pykälässä vahvistaa.

**Sosiaali- ja terveysministeriö esittää** pykälään muutoksia, jotka vahvistavat lapsen mielipiteen selvittämistä ja lapsen oikeuksia koskevaa sääntelyä lapsen asumisen tukeen liittyen. Asiaa **käsitellään yllä vastineessa** perustuslakivaliokunnan lausuntoon vastaamisen yhteydessä.

**Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa, että lapsen kodin ulkopuolella asumisen pykälä tarkoittaa käytännössä sitä, että lasten laitoshoidon saadaan lakkautettua.** Tämä on ollut muun muassa alan järjestöjen pitkäaikainen tavoite ja kirjattu muun muassa Kehitysvammaisten henkilöiden asumisen ja palvelujen kehittämistä koskeviin valtioneuvoston periaatepäätöksiin vuosina 2010 ja 2012. Muutos toteuttaa myös useita YK:n vammaissopimuksen tavoitteita. Jatkossa vammaiset lapset, jotka eivät vammansa vuoksi voisi asua kotona muun perheen kanssa, asuisivat perhehoitossa tai pienissä ryhmäkodeissa.

## **Päivätoiminta**

Osa vammaisjärjestöistä totesi, että työ- ja päivätoiminnan palvelut heikkenisivät lakiesityksessä ja näki, ettei työkyvyttömyyden tulisi olla päivätoiminnan myöntämisen edellytyksenä. Kyseiset järjestöt esittivät, että päivätoiminta tulee säätää myönnettäväksi yksilöllisen tarpeen perusteella ilman kategorisia rajoituksia niin, että sitä voi esimerkiksi saada limittäin työtoiminnan ja/tai työllisyyttä edistävän toiminnan kanssa.

**Sosiaali- ja terveysministeriö esittää, että päivätoimintaa koskevaa pykälää muutetaan siten, että vammaisen henkilö voi työssä käymisen, työllisyyttä edistävän toiminnan tai työtoiminnan lisäksi osallistua osin myös päivätoimintaan.**

Lisäksi **ministeriö esittää**, viitaten alempana vastineessa asiakasmaksulain kohdalla esitettyyn lausujen huoleen uusista asiakasmaksuista, että päivätoiminta sisältäisi palvelun toteuttamiseksi tarpeelliset matkat, jos vammaisella henkilöllä on erityisiä vaikeuksia liikkumisessa eikä hän toimintatarjoitteensa takia voi ilman kohtuuttoman suuria vaikeuksia käyttää julkista liikennettä. Tämä tarkoittaa, että **päivätoiminnan matkat olisivat näille vammaiselle henkilölle maksuttomia**. Päivätoiminnan osallistujat olisivat usein runsaasti apua tai tukea tarvitsevia vammaisia henkilöitä, eikä heillä yleensä ole ansiotuloja.

**Pykäläehdotus esitykseen sisältyviin vammaispalvelulain 23 §:ään sekä sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista (asiakasmaksulaki) annetun lain 4 §:ään:**

## **Vammaispalvelulaki**

## 23 § Päivätoiminta

*Vammaisella henkilöllä on oikeus osallistua päivätoimintaan, jos hän on kansaneläkelain (568/2007) 10 §:n 1 momentissa säädettyä vanhuuseläkeikää nuorempi, hän tarvitsee päivittäistä osallisuuden tukea eikä hän pysty osallistumaan sosiaalihuoltolain (710/1982) 27 e §:n perusteella järjestettyyn työtoimintaan tai 27 d §:n mukaiseen työllistymistä tukevaan toimintaan taikka toiminta ei vastaa vammaisen henkilön yksilöllisiin tarpeisiin. Edellä säädetystä poiketen vammaisen henkilö, joka tekee ansio-työtä taikka osallistuu työtoimintaan tai työllistymistä tukevaan toimintaan, voi osallistua osittain myös päivätoimintaan, jos se edistää vammaisen henkilön osallisuutta tai työllistymisen mahdollisuuksia.*

Päivätoiminnan tarkoitus on tukea vammaisen henkilön sosiaalista vuorovaikutusta ja osallisuutta sekä toimintakykyä ja omia vahvuuksia.

*Vammaisella henkilöllä on oikeus saada maksuttomat matkat päivätoimintaan, jos hänellä on erityisiä vaikeuksia liikkumisessa eikä hän pysty itsenäisesti käyttämään julkista joukkoliikennettä ilman kohtuuttoman suuria vaikeuksia.*

## Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista

### 4 § Maksuttomat sosiaalipalvelut

Sosiaalipalveluista ovat maksuttomia:

— — — — —

2) kehitysvammaisten erityishuollosta annetussa laissa (519/1977) tarkoitettu erityishuolto ja

mainitun lain 39 §:ssä tarkoitettu kuljetus; kehitysvammaisen ylläpidosta voidaan kuitenkin periä kohtuullinen maksu;

— — — — —

5) vammaispalvelulain ( / ) 7 §:ssä tarkoitettuun valmennukseen, 9 §:ssä tarkoitettuun henkilökohtaiseen apuun, 12 §:ssä tarkoitettuun erityiseen osallisuuden tukeen, 14 §:ssä tarkoitettuun tuettuun päätöksentekoon, 16 §:ssä tarkoitettuun vaativaan moniammatilliseen tukeen, 18 §:ssä tarkoitettuun asumisen tukeen, 19 §:ssä tarkoitettuun kotona järjestettävään lapsen asumisen tukeen, 20 §:ssä tarkoitettuun esteettömän asumisen tukeen, 22 §:ssä tarkoitettuun lyhytaikaiseen huolenpitoon, 23 §:ssä tarkoitettuun päivätoimintaan, 25 §:ssä tarkoitettuun liikkumisen tukeen ja 30 §:ssä tarkoitettuihin muihin lain tarkoituksen toteuttamiseksi tarvittaviin palveluihin sisältyvä apu ja tuki, 22 §:ssä tarkoitettuna lyhytaikaisena huolenpitoa järjestettävään aamu- ja iltapäivätoimintaan liittyvä ylläpito, 23 §:ssä tarkoitettujen päivätoiminnan matkat sekä asumisen tukeen ja kotona järjestettävään lapsen asumisen tukeen sisältyvät palvelut; asumisen tuesta ja henkilökohtaisesta avusta voidaan kuitenkin periä maksu, jos henkilö saa niihin korvausta muun lain kuin vammaispalvelulain nojalla;

## Taloudelliset vaikutukset

Päivätoimintaan osallistuvien vammaisten henkilöiden tulot ovat useimmiten pienet, ja käytännössä heille olisi yleensä tehtävä maksuhuojennus siinäkin tilanteessa, jos päivätoiminnan matkat olisi- vatkin maksullisia. Siten maksuttomuudesta säättämällä ei olisi merkittäviä taloudellisia vaikutuk- sia. Sen lisäksi säästyy työtä, joka aiheutuisi huojennuspäätösten tekemisestä.

## Liikkumisen tuki

Osa lausunnonantajista näki liikkumisen tuen pykälissä soveltamishaasteita, liittyen erityisesti tilan- teisiin, joissa liikkumisen tuen toteuttamistavaksi valittaisiin henkilökohtainen apu.

Liikkumisen tuen myöntäminen euro- tai kilometrimääräisenä eli matkabudjetilla nostettiin muuta- massa lausunnossa esiin kannatettavana ja toteuttamistapojen joustavuutta lisäävänä uudistuk- sena.

**Sosiaali- ja terveysministeriö** toteaa, että liikkumisen tuki toteutettaisiin esityksen mukaan ny- kyistä monipuolisemmilla ja asiakkaalle joustavammilla tavoilla. Kuljetuspalveluiden lisäksi liikkumi- sen tuki voitaisiin toteuttaa esimerkiksi henkilökohtaisen avustajan avulla.

Ehdotetun säännöksen mukaista liikkumisen tukea olisi mahdollista saada, vaikka vammaisen henkilö tarvitsisi toisen henkilön apua aina kodin ulkopuolella liikkuessaan. Toisaalta, jos vammai- nen henkilö kykenee esimerkiksi henkilökohtaisen avun avulla käyttämään julkisia joukkoliikenne- välineitä, hänellä ei välttämättä ole avustajan kanssa matkustaessaan oikeutta taksimatkaan. Mat- kaan käytettävä mahdollisesti pidempi aika pitää kuitenkin ottaa huomioon avustajan tuntitarvetta arvioitaessa.

## Muutoksenhaku

Korkein hallinto-oikeus kannattaa lausunnossaan esitettyä muutoksenhakusäännöstä. Ehdotetun säännöksen perusteella muutoksenhaku hallinto-oikeuden päätöksestä edellyttäisi korkeimman hallinto-oikeuden myöntämää valituslupaa. Kattavalle valituslupajärjestelmälle on lausunnon mu- kaan painavia eri asiaryhmien yhdenmukaiseen kohteluun, hallintolainkäytön tehostamiseen ja kor- keimman hallinto-oikeuden ennakkopäätösroolin vahvistamiseen liittyviä perusteita.

Moni vammaispalvelujärjestöistä katsoi sen sijaan, että erityisesti subjektiivisista oikeuksista tulisi voida valittaa suoraan korkeimpaan hallinto-oikeuteen ilman valituslupaa. Tätä perusteltiin sillä, että lain muutosten johdosta voimassaolevan lain aikana kertynyttä oikeuskäytäntöä ei voisi enää hyödyntää.

**Sosiaali- ja terveysministeriö** toteaa, että hallituksen esityksen mukaan muutoksenhaussa hal- lintotuomioistuimeen sovellettaisiin oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annettua lakia. Kuten myös Korkein hallinto-oikeus toteaa lausunnossaan, ***oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetun lain tultua voimaan 1.1.2020 pääsäännöksi hallintolainkäytössä on tullut se, että hallinto-oikeu- den päätökseen saa hakea muutosta valittamalla vain, jos korkein hallinto-oikeus myöntää valitusluvan.***

### **Kehitysvammalaki**

Osa lausunnonantajista, erityisesti kehitysvammajärjestöt, nostivat esiin kysymyksen vaativan moniammatillisen tuen suhteen asumisen tukeen sekä lapsen kodin ulkopuolella järjestettävään asumisen tukeen. Järjestöjen mukaan on epäselvää, onko lakiesityksen mukaan mahdollista järjestää vammaispalvelulain mukaista asumisen tukea erityishuoltona, jossa rajoitustoimenpiteitä voidaan käyttää, niin että ei edellytettäisi sitä, että asiakkaalle tehtäisiin päätös myös vaativasta moniammatillisesta tuesta. Lausujat korostavat, että kenenkään ei tule pitkäaikaisesti asua toisenlaiseen tarkoitukseen tarkoitettun vaativan moniammatillisen tuen palvelun piirissä.

**Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa, että kaikilla vammaisilla henkilöillä olisi hallituksen esityksen mukaan subjektiivinen oikeus vammaispalvelulain mukaiseen asumisen tukeen.** Vaativa moniammatillinen tuki ei ole tarkoitettu korvaamaan asumisen tukea. Kehitysvammaisille henkilöille on tarkoitus tehdä asumisen tukea koskeva päätös ehdotetun vammaispalvelulain perusteella silloinkin, kun heihin kohdistetaan rajoitustoimenpiteitä. Vaativaa moniammatillista tukea tulisi pykälän mukaan aina ensisijaisesti järjestää siellä, missä vammaisen henkilö asuu tai toimii, esimerkiksi vammaisen henkilön kotona tai päivätoiminnassa. Tämä tukisi vammaista henkilöä toimimaan hänelle itselleen tärkeissä ympäristöissä ja hänelle tärkeiden ihmisten kanssa. Samalla vammaisen henkilön kanssa elävät tai toimivat henkilöt voisivat yhdessä moniammatillisen tiimin kanssa miettiä yksilöllisiä ratkaisuja erilaisiin ongelmatilanteisiin.

Kehitysvammalain 2 §:ää ehdotetaan muutettavaksi niin, että erityishuoltoon kuuluvat ainoastaan ne palvelut, jotka liittyvät tahdosta riippumattoman erityishuollon järjestämiseen ja lain 3 a luvussa tarkoitettujen rajoitustoimenpiteiden käyttöön erityishuollossa. **Kehitysvammalain perusteella tehtäisiin ainoastaan päätökset erityishuollon antamisesta ja lopettamisesta, rajoitustoimenpiteiden käyttämisestä sekä tahdosta riippumattomasta erityishuollosta.** Kehitysvammaisten henkilöiden tarvitsemat sosiaali- ja terveyspalvelut järjestettäisiin saman lainsäädännön mukaisesti kuin muidenkin vammaisten henkilöiden tarvitsemat palvelut: sosiaalipalvelut ensisijaisesti sosiaalihuoltolain ja toissijaisesti ehdotetun vammaispalvelulain mukaan ja terveyspalvelut ensisijaisesti terveydenhuoltolain mukaan. Rajoitustoimenpiteitä voidaan kohdistaa vain erityishuollossa olevaan henkilöön ja vain laissa tarkemmin säädettyin edellytyksin.

### **Asiakasmaksulaki**

Monet vammaisjärjestöt kiinnittivät huomiota siihen, että esitys yhdenmukaistaisi vammaisten henkilöiden asiakasmaksuja ja aiheuttaisi siten uusia ja korotettuja asiakasmaksuja erityisesti niille henkilöille ja perheille, jotka nykyään saavat palveluita kehitysvammalain perusteella.

Vammaisjärjestöjen taholta ilmaistiin vahvasti huoli siitä, miten asiakkaat selviytyisivät uusista asiakasmaksuista, kun monien asiakkaiden tulot ovat vähäiset. Erityisesti nostettiin esiin, että perheiden maksurasitusta nostavat kodin ulkopuolella asuvan vammaisen lapsen asumisesta perittävät kustannukset. Osassa lausunnoista asiakasmaksut nähtiin riskinä palveluiden vastaanotolle erityisesti siksi, että niiden perimättä jättäminen tai alentaminen on käytännössä epätavallista, vaikka siihen on olemassa mahdollisuus. Lisäksi nostettiin esiin maksuista aiheutuva hallinnollisen työn lisääntyminen.

Osa lausunnonantajista esitti, että lakiesitykseen olisi kirjattava vielä selkeämmin mahdollisuus maksujen kohtuullistamisesta ja perimättä jättämisestä. Lisäksi osa näki, että vammaispalvelun käyttämiseen tarvittavista eli palveluun pääsemiseksi välttämättömistä kuljetuksista ei tulisi periä maksua, vaan ne tulisi asiakasmaksulaissa säätää maksuttomiksi.

Kehitysvammajärjestöt esittivät, että lyhytaikaista huolenpitoa koskevaan pykälään tulisi sisältyä myös vammaisuuteen perustuva aamu- ja iltapäivätoiminta viimeistään kolmannelta luokalta alkaen pykälän mukaisena lyhytaikaisena huolenpitona, eikä esityksen perusteluissa nyt mainituin tavoin pääsääntöisesti perusopetuslain mukaisena palveluna, jolloin kyseessä olisi maksuton vammaispalvelu.

Muutama kuntaa tai kuntayhtymää edustava lausuja piti hyvänä, että uusi lakiesitys asettaisi kaikki vammaiset henkilöt vammasta riippumatta tasavertaiseen asemaan maksujen osalta.

**Sosiaali- ja terveysministeriö** toteaa, että lakiesityksen mukaan aiemmin kehitysvammaisten henkilöiden erityishuollon palveluihin tarvittaessa sisältyneet maksuttomat kuljetukset poistuvat eli liikkumisen tukena annetuista kuljetuspalveluista perittäisiin asiakasmaksu (julkisen liikenteen maksu). ***Kehitysvammaisten henkilöiden tulot ovat useimmiten pienet ja onkin todennäköistä, että monilla ei todellisuudessa ole juurikaan maksuvaraa, jos palveluiden käyttö edellyttää kuljetuksia palveluihin. Ministeriö korostaa, että käytännössä heille olisi tehtävä maksuhuojennus.***

Muutos lisää vammaisten henkilöiden välistä yhdenvertaisuutta, sillä muut vammaiset henkilöt ovat maksaneet kuljetuksistaan omavastuuosuuden. Yhdenvertaisuus huomioon ottaen olisi vaikea perustella, miksi osa vammaisista henkilöistä olisi aina oikeutettu maksuttomiin kuljetuksiin. Kehitysvammaisia henkilöitä koskevien kuljetusten maksuttomuuden uudelleen arviointi on osa vammaispalvelulainsäädännön kokonaisuudistusta, jossa kaikki vammaiset henkilöt tuotaisiin yhteisten palvelujen piiriin, jotka myönnettäisiin henkilön tarpeen eikä diagnoosin perusteella. Lakiehdotuksessa vammaisille henkilöille subjektiivisena oikeutena järjestettävien palvelujen palveluvalikoima kasvaisi, ja uusina palveluina lakiin tuotaisiin palveluja, jotka parantaisivat juuri kehitysvammaisten henkilöiden palveluvalikoimaa. Näitä palveluja olisivat muun muassa erityinen osallisuuden tuki ja tuettu päätöksenteko.

Perustuslakivaliokunta ei lausunnossaan puuttunut maksuttomien kuljetusten poistamiseen. Sosiaalioikeuden yliopistonlehtori ja julkis-, hyvinvointi- ja valtiosääntöoikeuden dosentti Pauli Rautiainen toteaa lausunnossaan perustuslakivaliokunnalle, että koska asiakasmaksulainsäädäntöön sisältyy jo nyt lähtökohtaisesti perustuslakivaliokunnan edellyttämät takeet siitä, että asiakasmaksuista huolimatta henkilö pääsee perustuslain 19.3 §:ssä tarkoitettuihin palveluihin, hän ei pidä erityishuoltona aiemmin maksutta annettujen palvelujen muuttamista asiakasmaksulliseksi nyt esitetyllä tavalla valtiosääntöoikeudellisesti ongelmallisena.

***Vammaisen lapsen asumisen tuesta kodin ulkopuolella*** on hallituksen esityksen mukaan mahdollista periä asiakasmaksu. Vammaisten lasten asuminen olisi riittävin avun, tuen ja palveluiden avulla järjestettävä ensisijaisesti oman perheen kanssa. Vain silloin, jos lapsen asuminen oman perheensä kanssa ei olisi mahdollista järjestetystä avusta ja tuesta huolimatta, lapsen asuminen voitaisiin järjestää vammaispalveluna kodin ulkopuolella. Tällä hetkellä palveluiden riittämättömyys on voinut johtaa siihen, että osa vammaisista lapsista on siirtynyt lastensuojelun asiakkaiksi silloinkin, kun varsinaista lastensuojelun tarvetta ei ole ollut. Ehdotetun lain 19 §:n säännökset lapsen asumisen tuesta liittyvät perustuslain 10 §:ssä turvattuun perhe-elämän suojaan.

Asiakasmaksulakiin on hallituksen esityksessä ehdotettu lisättäväksi uusi 7 d §, jossa säädettäisiin vammaispalvelulain 19 §:ssä tarkoitettua lapsen asumisen tuesta kodin ulkopuolella perittävästä asiakasmaksusta. Lapsen asumisen tuesta kodin ulkopuolella vammaispalveluna ei ole voimassa olevassa lainsäädännössä säädetty. Tavoitteena hallituksen ehdotukseen sisältyvässä pykälässä

on mahdollisimman yhdenvertainen tilanne suhteessa muihin lapsiin ja vanhempiin. Vanhemmat vastaavat lapsen elatuksesta myös silloin, kun lapsi ei asu kotona heidän kanssaan. Tarkoitus on lisäksi, että ehdotettu lapsen asumisesta kodin ulkopuolella perittävä maksu vastaisi pitkälti asiakasmaksulainsäädännön perusteella lastensuojelusta perittäviä maksuja.

Asiakasmaksulain 7 d §:n 4 momentin mukaan lapselta ja hänen vanhemmiltaan pykälän 1-3 momentin nojalla perittävä maksu voisi olla yhteensä enintään 1860,20 euroa kuukaudessa. Tämä vastaisi muuten lastensuojelun maksuja, mutta lastensuojelussa yläraja koskee vain lapselta perittävää maksua. Enimmäismäärä kuulostaa varsin suurelta. Käytännössä kuitenkin tiedetään tilastotietojen perusteella, että vain 2 %:lla vanhemmista elatusapu eli vanhemman maksama avustus elatuksen turvaamiseksi lapselle, joka ei asu pysyvästi hänen luonaan, ylitti 302,73 euroa kuukaudessa (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Tilastoraportti 11/2019, Lapsen elatus ja huolto sekä isyyden selvittäminen 2018). Enimmäismäärän perimisen toteutuminen käytännössä olisi siis äärimmäisen harvinaista.

**Sosiaali- ja terveysministeriö esittää, että asiakasmaksulain 7 d §:n 4 momenttia muutetaan lausuntojen perusteella.**

Pykäläehdotus:

#### **7 d § Kodin ulkopuolella järjestettävä lapsen asumisen tuki**

— — — — —

Lapselta ja hänen vanhemmiltaan 1 - 3 momentin nojalla perittävä maksu voi olla yhteensä enintään 500 euroa kuukaudessa. Perittävä maksu ei kuitenkaan saa ylittää hyvinvointialueelle palvelusta aiheutuvia kustannuksia. Hyvinvointialueen on lapselta maksua periessään huolehdittava siitä, että lapsen henkilökohtaiseen käyttöön jää käyttövara, joka on perhehoidossa asuvalle lapselle vähintään 7 c §:n 3 momentissa säädetyn pitkäaikaisen perhehoidon käyttövaran suuruinen ja pienryhmäkodissa asuvalle lapselle vähintään 7 c §:n 3 momentissa säädetyn pitkäaikaisen ympärivuorokautisen palveluasumisen käyttövaran suuruinen.

— — — — —

Perustelut: Pykälässä asetettua kodin ulkopuolella järjestettävän lapsen asumisen tukea koskevaa asiakasmaksun ylärajaa ehdotetaan muutettavaksi niin, että enimmäismäärä laskee 1860,20 eurosta 500 euroon kuukaudessa.

#### **Taloudelliset vaikutukset**

Koska vanhemmilta ei ole nykytilassa käytännössä peritty kuin erittäin harvoin yli 300 euron elatusmaksuja, kodin ulkopuolella järjestettävän lapsen asumisen tuen asiakasmaksun enimmäismäärän alentaminen 500 euroon ei käytännössä juuri aiheuta taloudellisia vaikutuksia hyvinvointialueelle eikä vanhemmille.

**Sosiaali- ja terveysministeriö vastaa lisäksi aamu- ja iltapäivätoiminnan osalta, että niitä vastaavaa lyhytaikaista huolenpitoa voidaan antaa myös silloin, kun vammaisen lapsi tarvitsee sitä ennen ja jälkeen koulupäivänsä vanhempien ollessa estyneitä huolehtimasta hänestä.** Ministeriö esittää, että lyhytaikaista huolenpitoa koskevaan pykälään sisällytetään säännös, jossa tämä mahdollisuus tuodaan selvemmin esiin.

## Pykäläehdotus

**22 § Lyhytaikainen huolenpito**

*Oman perheen tai muun läheisen kanssa asuvalla vammaisella henkilöllä on oikeus saada lyhytaikaista huolenpitoa silloin, kun huolenpidosta vastaavat läheiset ovat omaan elämäänsä liittyvien velvoitteiden taikka levon tai virkistykseen tarpeen vuoksi lyhytaikaisesti estyneet huolehtimasta vammaisesta henkilöstä, joka tarvitsee silloin apua tai tukea päivittäisissä toimissa tai valvontaa turvallisuuden vuoksi.*

*Lyhytaikaista huolenpitoa on oikeus saada myös, jos kunta ei järjestä perusopetuslain 48 b §:n perusteella sellaista aamu- ja iltapäivätoimintaa, joka vastaa vammaisen lapsen yksilöllisiin tarpeisiin.*

*Lyhytaikaisen huolenpidon tarkoitus on turvata vammaisen henkilön lyhytaikainen avun ja tuen saaminen, jotta vammaisesta henkilöstä huolehtivat läheiset voivat hoiata omaan elämäänsä liittyvät velvoitteet ja huolehtia hyvinvoinnistaan.*

*Lyhytaikaista huolenpitoa voidaan toteuttaa henkilökohtaisena tai ryhmässä annettavana palveluna taikka osana muuta palvelua. Lyhytaikainen huolenpito on toteutettava siten, että se tukee vammaisen henkilön osallisuutta hänen ikänsä ja kehitysvaiheensa edellyttämällä tavalla.*

*Lyhytaikaisen huolenpidon määrästä ja toteutustavasta päätettäessä on otettava huomioon vammaisen henkilön asiakassuunnitelmaan kirjattu avun, tuen ja huolenpidon tarve, vammaisen henkilön toivomukset sekä perheen tilanne kokonaisuudessaan. Lyhytaikaisen huolenpidon sisältö, määrä ja toteuttamistapa on kirjattava päätökseen.*

*Kunta voi tuottaa lyhytaikaista huolenpitoa siltä osin, kuin se on hyvinvointialueen ja kunnan tehtäväkokonaisuuksien toteuttamisen kannalta tarkoituksenmukaista.*

Muutoksen johdosta myös sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain (4. lakiesitys) 4 §:ään on tehty seuraava muutos:

**4 § Maksuttomat sosiaalipalvelut**

Sosiaalipalveluista ovat maksuttomia:

\_\_\_\_\_

2) kehitysvammaisten erityishuollosta annetussa laissa (519/1977) tarkoitettu erityishuolto ja mainitun lain 39 §:ssä tarkoitettu kuljetus; kehitysvammaisen ylläpidosta voidaan kuitenkin periä kohtuullinen maksu;

\_\_\_\_\_

5) vammaispalvelulain ( / ) 7 §:ssä tarkoitettuun valmennukseen, 9 §:ssä tarkoitettuun henkilökoh-  
taiseen apuun, 12 §:ssä tarkoitettuun erityiseen osallisuuden tukeen, 14 §:ssä tarkoitettuun tuet-  
tuun päätöksentekoon, 16 §:ssä tarkoitettuun vaativaan moniammatilliseen tukeen, 18 §:ssä tarkoi-  
tettuun asumisen tukeen, 19 §:ssä tarkoitettuun kotona järjestettävään lapsen asumisen tukeen, 20  
§:ssä tarkoitettuun esteettömän asumisen tukeen, 22 §:ssä tarkoitettuun lyhytaikaiseen huolenpi-  
toon, 23 §:ssä tarkoitettuun päivätoimintaan, 25 §:ssä tarkoitettuun liikkumisen tukeen ja 30 §:ssä  
tarkoitettuihin muihin lain tarkoituksen toteuttamiseksi tarvittaviin palveluihin sisältyvä apu ja tuki,

*22 §:ssä tarkoitettuna lyhytaikaisena huolenpitona järjestettävään aamu- ja iltapäivätoimintaan liittyvä ylläpito, 23 §:ssä tarkoitettua päivätoiminnan matkat sekä asumisen tukeen ja kotona järjestettävään lapsen asumisen tukeen sisältyvät palvelut; asumisen tuesta ja henkilökohtaisesta avusta voidaan kuitenkin periä maksu, jos henkilö saa niihin korvausta muun lain kuin vammaispalvelulain nojalla;*

— — — — —

### **Taloudelliset vaikutukset**

Hallituksen esityksessä on arvioitu, että esityksessä ehdotettu asiakasmaksulainsäädännön muutos, jonka mukaan kaikkien vammaisten henkilöiden ylläpidosta voitaisiin jatkossa periä kohtuullinen maksu normaaliusperiaatteen mukaisesti, ei käytännössä aiheuttaisi juurikaan muutoksia hyvinvointialueen asiakasmaksutuottoon. Lapsen ylläpidosta perittävä summa on niin pieni, että sen periminen aiheuttaisi suhteellisen paljon hallinnollisia kustannuksia maksun tuottoon nähden. Näin ollen oletetaan, että maksua ei välttämättä jatkossakaan peritä. Kunnista on kerrottu vastaavista käytännöistä pienten maksujen kohdalla. Siten ylläpitomaksun poistaminen ei käytännössä juuri vaikuttaisi hyvinvointialueen asiakasmaksutuottoon.

**Lisäksi ministeriö esittää,** että päivätoiminnan matkat säädettäisiin maksuttomiksi. Asiasta kerrotaan lisää ylempänä vastineen kohdassa Päivätoiminta.

### **Kuntouttava varhaiskasvatus**

Kuntaliitto ja kuntien ja kuntayhtymien edustajat kannattivat hallituksen esityksessä tehtyä ehdotusta siitä, että jatkossa varhaiskasvatusta järjestetään kaikille käyttäjäryhmille samoilla ehdoilla, myös asiakasmaksujen osalta. (Kuntaliitto, Eksote, Espoo, Helsinki) Myös THL kannatti esitystä, ja sitä että hallituksen esityksen mukaisesti jo tehdyt päätökset kuntouttavasta varhaiskasvatuksesta olisivat voimassa päätökseen merkityn voimassaoloajan, mutta uusia päätöksiä ei jatkossa tehtäisi.

Lausujista SuPer ei kannattanut kuntouttavan varhaiskasvatuksen poistamista, vaan näki että se asettaisi vammaiset lapset eriarvoiseen asemaan sekä toisi lisää kustannuksia vammaisten lasten kotitalouksille.

**Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa,** että kehitysvammaisilla lapsilla on ollut mahdollisuus saada maksuton varhaiskasvatus niin sanottuna kuntouttavana varhaiskasvatuksena kehitysvammalain perusteella. Kuntouttava varhaiskasvatus ei ole käytännössä poikennut sisällöltään varhaiskasvatustlain perusteella järjestettävästä varhaiskasvatuksesta. Tämän vuoksi olisi yhdenvertaisuuden näkökulmasta vaikeaa perustella oikeuden säilyttämistä diagnoosiperusteisesti vain tietyllä vammaisten lasten ryhmällä.

Sosiaalioikeuden yliopistonlehtori ja julkis-, hyvinvointi- ja valtiosääntöoikeuden dosentti Pauli Rautiainen totesi lausunnossaan perustuslakivaliokunnalle pitävänsä kuntouttavasta varhaiskasvatuksesta luopumista valtiosääntöisesti ongelmattomana, koska vastaavat palvelut järjestyvät nykyään osana normaalia varhaiskasvatusta.

Hallituksen esitystä koskevalla lausuntokierroksella kysyttiin, onko varhaiskasvatuksen järjestäminen vammaispalveluna tarkoituksenmukaista. Alle neljäsosa vastaajista kannatti varhaiskasvatuksen säilyttämistä vammaispalveluna ja laajentamista koskemaan kaikkia vammaisia siihen oikeutettuja lapsia.

### **Taloudelliset vaikutukset ja seuranta**

Osa lausunnonantajista oli huolissaan esityksen rahoituksen riittävydestä. Lisäksi osa lausujista näki, että toimeenpanon seurantaan varten tulisi perustaa erillinen seurantaryhmä, johon tulee nimetä myös sidosryhmien edustajia.

**Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa, että perustuslakivaliokunnan lausuntoon sisältyvistä huomautuksista ja ministeriön niiden pohjalta tekemistä ehdotuksista seuraa taloudellisia vaikutuksia. Jos eduskunta katsoo muutokset tarpeelliseksi, rahoitusta on tarpeen lisätä siltä osin.**

Sosiaali- ja terveysministeriö katsoo, että näin merkittävän ja mittavan lakiuudistuksen seuranta asianmukaisesti on tärkeää. Ministeriö tukee lain toimeenpanoa yhdessä tarvittavien muiden viranomaistahojen kanssa. **THL:n tehtävänä on seurata lain toteutumista ja arvioida sen toteuttamiseksi tarvittavat rakenteet.**

### **Laki Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuuksista annetun lain 18 §:n 1 momentin 4 kohdan kumoamisesta**

Kela on lausunnossaan esittänyt otsikossa tarkoitetun lain 3 §:n muuttamista.

Kela on lausunnossaan esittänyt perustelut ehdottamalleen muutokselle. Ehdotettu uusi 3 § tarkoittaisi, että jos henkilölle myönnetään sopeutumisvalmennusta vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annetun lain 8 §:n 1 momentin perusteella, voidaan kuntoutusrahaetus myöntää muiden kuntoutusrahaetuuden edellytysten täytyessä Kelan kuntoutuslain 18 §:n 1 momentin 4 kohdan perusteella sellaisena kuin ko. kohta oli voimassa. Vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annetun lain 8 §:n 1 momentin perusteella järjestettävä sopeutumisvalmennus voisi alkaa tai jatkua lakiuudistuksen tullessa voimaan tai sen jälkeen, ja myös silloin voisi muiden kuntoutusrahaetuuden edellytysten täytyessä syntyä oikeus kuntoutusrahauteen tai oikeus kuntoutusrahauteen jatkua. Säännös tarkoittaisi myös, että Kelan kuntoutuslain kumottavaa kohtaa sovellettaisiin myös niissä tilanteissa, joissa henkilön oikeutta kuntoutusrahauteen tulee takautuvasti tarkastella esimerkiksi asiavirheen korjaamisen tai takautuvasti myönnetyn estävän etuuden vuoksi ajalta ennen lakiuudistusta.

**Sosiaali- ja terveysministeriö ehdottaa lain 3 §:n muuttamista Kelan esittämällä tavalla.**

Pykäläehdotus:

#### **3 §**

*Kun henkilölle annetaan vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annetun lain (380/1987) 8 §:n 1 momentin perusteella sopeutumisvalmennusta, kuntoutusrahaetusoikeuteen sovelletaan tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä.*

## Sosiaali- ja terveysministeriön muut huomiot

### *Muutoksenhaku erityishuolto-ohjelmaan siirtymäaikana*

**Sosiaali- ja terveysministeriö ehdottaa, että kehitysvammalain siirtymäsäännöstä täydennetään** siten, että erityishuolto-ohjelmaan saisi hakea muutosta noudattaen nykyisiä säännöksiä. Säännös olisi tarpeellinen tilanteissa, joissa hakemus on saapunut ennen lakiuudistuksen voimaantuloa ja päätös erityishuolto-ohjelmasta tehdään lakiuudistuksen tultua voimaan. Muutoksenhaku kattaa myös oikaisuvaatimuksen.

### **Kehitysvammalakiin ehdotettavat siirtymäsäännökset:**

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Tämän lain voimaan tullessa vireillä olleet hakemukset on käsiteltävä noudattaen tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä. Tämän lain voimaan tullessa vireillä ollut muutoksenhakuasia käsitellään loppuun noudattaen tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä. *Erityshuolto-ohjelmaan saa hakea muutosta noudattaen tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä.*

Tämän lain voimaan tullessa voimassa olleiden säännösten perusteella tehty päätökset ovat voimassa päätöksiin merkityn voimassaoloajan, kuitenkin enintään kolme vuotta tämän lain voimaantulosta. Päätökset on kuitenkin saatettava tämän lain voimaan tullessa voimassa olevan lainsäädännön mukaisiksi vammaisen henkilön aloitteesta aina tai hyvinvointialueen aloitteesta silloin, kun vammaisen henkilön palvelutarve sitä edellyttää.

Edellä säädetystä poiketen tämän lain voimaan tullessa voimassa olleiden säännösten perusteella tehty päätös kuntouttavasta varhaiskasvatuksesta on voimassa päätökseen merkityn voimassaoloajan.

### **Kehitysvammalain 2 §:n 1 kohdan ruotsinkielinen sanamuoto**

**Sosiaali- ja terveysministeriö ehdottaa, että kehitysvammalain 2 §:n 1 kohdassa korvataan ruotsinkielinen sanamuoto ”en psykiatrisk enhet för personer med utvecklingsstörning” termillä ”en avdelning för psykiatrisk vård av personer med utvecklingsstörning”, jota on käytetty myös lain 9 §:n 2 momentissa.**

Pykälämuutos:

### **Kehitysvammalain 2 §:n 1 kohta**

1) i 16 § i lagen om funktionshindersservice avsett krävande multiprofessionellt stöd som genomförs i en i 9 § avsedd enhet för krävande multiprofessionellt stöd som en del av i 21 c § i socialvårdslagen avsett serviceboende med heldygnsomsorg eller i 22 § i den lagen avsedd service på en institution eller som den del av i 67 § 1 mom. i

hälso- och sjukvårdslagen avsedd specialiserad sjukvård som ges på *en avdelning för psykiatrisk vård av personer med utvecklingsstörning,*

### **Sote-uudistus ja asiakasmaksulain 1 §**

Sosiaali- ja terveysministeriö ehdottaa, että kun **asiakasmaksulakia muutetaan, sen 1 §:ään tehtäisiin sote-uudistuksen voimaantulon edellyttämä muutos**. Pykälässä tulisi mainita hyvinvointialueen lisäksi erikseen Helsingin kaupunki ja HUS-yhtymä. Soveltamisalaa voitaisiin täydentää lisäämällä lain 1 §:ään uusi 2 momentti.

Pykäläehdotus:

#### **Asiakasmaksulain 1 §:n 2 momentti:**

*Mitä tässä laissa säädetään hyvinvointialueesta, sovelletaan Helsingin kaupunkiin ja HUS-yhtymään siltä osin kuin ne järjestävät sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain (612/2021) ja sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisestä Uudellamaalla annetun lain (615/2021) mukaisesti sosiaali- ja terveydenhuoltoa.*

### **Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain muuttamisesta (HE 312/2022 vp, EV 218/2022 vp)**

Kehitysvammalakia on muutettu 20.12.2022 vahvistetulla lailla 1166/2022, joten sosiaali- ja terveysministeriö ehdottaa lakimuutoksen huomioon ottamista. Kehitysvammalain 1 b ja 42 e §:t on muutettu kyseisellä lailla, eikä niitä ole enää tarpeen muuttaa tämän asian käsittelyn yhteydessä. Kyseisellä lakimuutoksella on lisäksi muutettu useita samoja pykäläiä, joita on edelleen tarpeen muuttaa nyt. Sosiaali- ja terveysministeriö ehdottaa kyseisen lakimuutoksen johdosta myös lain johtolausetta muutettavaksi.

Sirkka Sivula

esittelijä, lakimies